

2010
ORSZÁGI IDEGENNYELVÜ KÖNYVTÁR
BUDAPEST

РУСИНСЬКИЙ RUSZIN VILÁG СВІТ

річник II. число 11., август 2004
II. évfolyam 11. szám, augusztus 2004

Михаил Алмашій
Куди ділися русины Подкарпатя

С. Федака

Василій Гаджега. 140 р. из дня рожденія

Доклады международной памятной конференции, посвященной 140 р. дня рождения академика Антония Годинки

**Антоний Годинка
(1864-1946)**

велика постава русинської історіографії

Антоний Годинка уродився 12. януара 1864. года у селі Ладомирова Земплинського округу (днись Словачія: Lodomirov) у фамілії грекокатоліцького священика (1). Основну школу уходив у селі **Сокирниця**(2) Марамороської жупы. Далі ся учив у гімназіях Марамороської Сіґоти и Ужгорода. Уже сама фамілія традиція и вплив окруження готовили го на священицьку кар'єру. По складеню матури зачав ся учити у семінарії Мукачовської єпархії. Воспитателі му нараз взяли собі на розум його значні наданості и 1882. года дали го учити ся у **Центральну Теологічну Семінарію**(3) до Будапешта. Туй ся у нюм узвало інтересованя ся історією и історичнов науков, зашто зачав поруно из теологією на філософичнум факультеті слухати лекції из історії и славянської філології. Як плод штодале глибого інтересованя ся історичными студіями 1887-го года появил свою перву роботу, (4) котруй тема - еретичні двіганя у Босні.

По удбыттю теологічних студій дас єден гуд перебував у родичуськум домі у Сокирниці, котрый час удав на зучованя грекокатоліцької літургії и робот з історії славянства. Году 1888 налажує ся на роботу у **Мадярськун Народнун Музею**, де му перва завданка была дати шор славяноязычным рукописам.

Окрем русинського и мадярського языка Годинка у високуй мірі знав церковнославянський як язык літургії, далі великоруський и сербський языки, герешно знав по латинськы и по німицькы. Служибні надряденикы скоро го стямили и 1889. года загнули на державну стипендію до віденьського **Австрійського Історіографичного Інститута** (Institut für österreichische Geschichtsforschung), де ся занимав діпломатиком, палеографією и славянськов філологією. (5) Ся перва віденьська изгядовательна подорога из никаня науочної кар'єры Годинкы мала судьбоносне значення. Тадыже ипен туй у Відню став ся учеником ачий майбулшого славісты свого часу, **Ватрослава Ягіча**, членом його великої науочної школы, ги такой вшиткі тогочасні славісты из розлогы Австро-Мадярської монархії. Пуд впливом Ягіча далі у своїх історичных роботах дослідно акомодує и філологічне нуканя. Позад суженя **Ласлова Сікляя**, на котрое мож пристати, (6) явений Годинком надстандартный інтерес ид южным славянам не иншу муг мати причину, лем тоту єдну: заохоту из боку Ягіча.

Вернувши ся дому из Відня 1891. года, издобыв собі **докторат за роботу Жерела сербської історії и єї зачаткы**. (7) У Відню ся испознав був из **Лаєшом Таловцієм**, директором архіва австро-мадярської злученої міністерії фінансій, испозначным мадярськым славістом-істориком, котрый у тум часі студовав мадяро-балканські історичні удносины періода середнєвіка. Таловцій и Годинку прилучив ид своим широко заміряным изгядованям, зашто 1891. года взяв го на роботу до свого архіва. Туй Годинка, прото, лем єден гуд перебув,

зачим уже года 1892 дустав пост **хранителя Цісарської и Корольської Маєратної Бібліотеки у Відню**. Туй пак служив онь до года 1906, уимши єден 1895-1896-й гуд, котрый перебував у Рімі на Форштеровськун стипендії уд Мадярської Академії Наук.

Як хранитель Цісарської и Корольської Маєратної Бібліотеки написав булше робот, поязаных из южным славянами, (8) и порецензовав многі книги, говорячі за Сербув и Горватув. (9) Ведно из Таловцієм и Ягічом изгядали и появили славянські первожерела из мадярського здобытя утцюзнины. (10) У близкум сотрудинчаню из Таловцієм и пуд його руковожинєм **исклав збирьку жерел Архіве горватського погранича**, (11) котра и днись має фундаментальну важность из никаня на славянські дотычності періода войны з Турками, ид котруй збирьці сам написав був и спердслово, айбо, на жаль, лем I. сшиток збирьк указав ся печатно, а II. и III. сшиткы убстали у рукописах.

Свуй імпонуючо широкий круг інтересовань Годинка засвідчив и тым, ож испомянутое рімське за єден гуд держаное стипендіальное перебуваня не лем похосновав на збераня славянських ци грекокатоліцьких податок, но й, употребивши жерела из свої темы и свої властні изгядованя, 1917-го года удав **Опис рімських архіву и бібліотек**, (12) котрый и днись незаступный приспих діла путуючых туды на изгядованя мадярських історикув. На факультеті філософії будапештського універзітета 1905-го года здобыв усвідченя приватного професора из фаха **Мадяро-славянські історичні контакты до года 1526**. З 1906-го года преподає історію мадярської культуры на братіславськун академії права, з 1914-го года - мадярську історію на правницькум факультеті братіславського Універзітета Ержийбет, з 1918-го года на новум факультеті філософії того ж універзітета стає у чоло катедры мадярської історії. Году 1920, хоть и дустав був зазван на Карлув Універзітет до Праги, ведно из своим універзітетом и своима студентами евакує ся з Братіславы (13), и дакий час сеся высша школа фунгує у Будапешті, пак у Пийчу. Году 1923, коли Універзітет Ержийбет конечно умістили у Пийчу, перебрав намісто катедры мадярської історії катедру общої історії. Двараз (1918-1919. и 1926-1927. (14)) був деканом філософичного факультета, а 1932-го года на єден гуд був убранный на ректора. (15) Году 1934-1935 пензіовав, перенюс ся из фамілієв до Пешта и туй продовжовав свою научну роботу. У **годах 1941-1943 Годинка - первый предсідник Пудкарпатського Общества Наук**. Умер 15. юлія 1946. года у Будапешті. Як признаня його достойного науочного діятельства 1910-го года **Мадярська Академія Наук** убрала го дописным, а 1933-го года рядным членом Академії. Свуй вступный реферат прочитав Академії 12. юнія 1911. года. (16)

У часі братіславського и пийчського професорованя число научных робот Годинкы змаліло, айбо не

переставав из печатанём. Правда, преподаваня у Пийчу, урвало му возможность регулярной работы в архивах, та и руковожия катедров общої історії затирхало го множеством новых завданок, из котрыма, прото, все достойно собі знав порадити. Своима научными податками придодав до написаня історії обох універзитетных городув. Матеріали братіславської тематики увіділи світло у **Западно-Мадярськым Вістнику** (Nyugat-Magyarországi Híradó), из русинськов и грекокатолицьков тематиков регулярно уступляв у **Грекокатолицькым Убзераню** (Görögkatolikus Szemle). (17) За часув работы у Братіславі появилася двоязычна монографія, усвітлююча мадярські дотычності у руських літописах. (18) Из того періода и вообще, ачий, майгірное діло Годинки *Історія мукачовської грекокатолицької єпархії*, при котрум найдеме такой повну збірку первожерел.

Утцюзнина, теологічне школованя и Відень - исе были тоты значники, котрі уддїєвали на личность історіографа Антонія Годинки и які опредїлили єго діятельство. Історія Пудкарпатя, Русинув и грекокатолицької цїрковли неперестанно онадила зглядователя. Углядав премного ид ную валушных оригінальных жерел, цїнив роботу своих предешников, оцїнївав єї результаты. Занимаючи ся тьма темами, переблукав ушиткі поважні архіви: **Мадярський Державный Архив**, ардялський марошвашаргейський Телекіюв Архив, архіви мукачовської єпархії, естергомського и ягерського єпископства, лелеського монастыря, штобулші жупні архіви, а также пребогаті архіви Відня, Ріма и Братіславы. Дустав ся и до мукачовського и маріяповчського архівув василіянського чина.

Перва работа Годинки из русинськов тематиков указала ся у печати 1896. года. (19) За нїв послїдовала года 1900 в едіції **Австро-Мадярська монархія у слові и образі** єго етнографична работа (20) за Русинув, де представив податки з тереновых изглядовань на русинськым и мадярськым языках: назвы збудовань, хыжного и ґаздуського убладунку и матарды, и своєв руков зготовині натурні начеркы, што у кунци минулого столїтія щи нияк не было обычаинов практиков. (21)

Слїдом за публикацієв дакулькох друбнїйших податок, года 1909, появилася *Історія мукачовської грекокатолицької єпархії*, (22) єго бессмертна работа, у котруй ся пустив за рамками історії цїрковли у дотычності залюднення, історії общества и культуры и подав подробный анализ русинської історіографії. (23) Поязано из сим в окремішнуй студії зревїзовав достовірность листины, рекомо удалої мукачовськым князем **Федором Корятовичом** 1360. года. (24) Указуючи твердое критичное наставеня и глубоко основность, історик ид сїю на високум уровни прубрануй темі плановав удати чєтыри шиткы широко замїрянуй збіркы первожерел, котруй збірьці лєм первый том появил ся печатно. (25) Сеся архівна збірка стояла на уровни часу и щи днись незаступна и унікальна. **Антоній Годинка** мав у плані удати и архів василіянув, котрый мав ся печатати у Польши, айбо поріхтований на печатаня матеріал затратив ся у часі II. світової войны. (26) Роблячи

над історієв мукачовської єпархії, зобрав був много жерел из історії подаєдних парохій, а історію токайської грекокатолицької парохії и курто написав. Машинопис твора усокотив ся и появил го **Іштван Янош**. (27) Написав статью и за історію маріяповчського сятого образа. (28)

Годинка на зачатку мав дяку написати повну історію Русинув. Як позазберав и посписовав жерела історії цїрковли, яв ся до збераня и копїрованя жерел історії залюднення, ґаздуства и общества. Айбо сеся збірка жерел избулша убстала у рукописі, позазбераний матеріал лєм из меншої части убробив. Єго інтерес и позераня на історію русинського ґаздуства и общества добрі указуют написані ним работы за унґварську доменію, (29) а также за ґаздуство пудкарпатських

Русинув (30) у XV-XVII. столїтіях. Ися послїдна увіділа світло на щи дакулькох языках, а то по русинськы (31) (у-говором Марамороша), по анґлійськы (32) и по французськы. (33) Дале уже уйшла лєм єдинока єдна поважнїйша работа русинської теми, из котров зато вічний памятник издвиг русинськым кмїтям мукачовсько-чинадієвської доменії, сынам **"gens fidelissima"**, які участковали в ослободительнуй войні **Ференца Раковція II**. (34) У книзі сїю, появенуй года 1937, на двастолїтіє смерти князя Ференца Раковція II, автор поименно лайштрує каждого єдного кмїтя из 161 князєвого села бережської жупы, котрі у войску му воєвали: из яким зброєм, у якуй воинськуй єденици, в якум ранзі, яку службу служив. Исю тему Годинка уже и переже изглядовав був. (35) Накулько годен був, спосубляв иншим колеґам-научникам, обы результаты зглядовань из русинської тематики удоступнити

мадяроязычному читателю. Сяк, приміром, за пийчського ректорованя, лично інтервеновав, обы удавательство и печатня пийчського універзітєта пудприяли даня работы **Александра Бонкала** з новыма податками на тему русинського краснописемства и культуры. (36)

Кунцєм 20-х годов глєдат стык из америцькыма грекокатолицькыма и русинськыма інституціями, з передняками тамошного культурного живота. Булшина з них удмітує зближеня. **Адалберт Смор (Adalbert M. Smor)**, новинарь и редактор, у письмі Годинкови и не таит ся з тым, яка сєму причина: Годинка не у тум дусі пише, як бы было требало из никаня америцького русинства. (37) **А. Смор** нагварят Годинку на даня єго збіркы; а **Петро Зедик** (38) (Peter I. Zeedick), пудкарпатського родова дохтор из Пітсбургґа, из котрым ся переписовали, у сьом го матеріально пудпорує: спомагат удати переписку єпископа Ольшавського. (39)

Америцькый Руськый Вістник (Amerikanskij Russkij Viestnik) у **Пітсбургґу** печатат шор Годинкових статей. (40)

Меже двома світовыма войнами у Чехословакії, Польши - в ужгородських и жовкуських русинських уданях - появило ся по русинськы много Годинковых работ авадь збірёк жерел. Меже нима значными числю статью за школованя грекокатолицького сящеництва до єпископа **Андрія Бачинського** (1732-1772-1809) (41) и даня перепискы єпископа Мануєла Ольшавського. (42)

Хоть переписка тот держит довкола чажкого будованя маріяповчського василіянського монастиря, котрое собі жадало многі жертвы, дає она и пониканя на г'аздуські тай культурні діла. Се даня у повнуй мірі указує достоинства Годинки як зберателя и удавателя жерел, а также експерта у суй царині: ёго запознатость из палеографієв, графиков, величезное знатя языкув, інформованость в історії цирьковли и історії літургії. **Письма Ольшавського** - перворяді жерела и про історію пудкарпаторусинського літературного языка. (43)

Ищи тото споманеме, ож Годинка до самого кунця задержав споиня из г'рекокатолицьков цирьковлєв. Спераючи ся на самостойні архівні зглядованя, охабивши романтичний поступок предешных русинських історикув, урисовав вірний образ из історії мукачовської єпархії. (44) Знав и пувстолітну довгу історію боєваня собі мадярськыма г'рекокатоликами мадярського літургійного языка. (45) Ун искладов історичну часть памятноі ноты из жадостєв за мадярський літургійный язык, котру года 1900 подали были папі Леву XIII. Быв почестным членом чина василіянєв. Из писем, найденых в архіві маріяповчського монастиря, увиднят ся, ож держав близкі, братські удносины из василіянськыма монахами. У ділі даня архіва василіянєв мав живу переписку из **Леонтином Долгієм**, маріяповчськым гуменом, и **Глібом Кінахом**, мукачовськым гуменом. Гліб Кінах, идучи у сліды Годинки, зглядав многі жерела из історії василіянського чина у Мадярщині и удав їх у вістнику василіянєв, який ухажовав у Жовці.

Коли 26-го януара 1941. года образовало ся **Пудкарпатське Общество Наук**, обы научнов пудпоров спомогло пудкарпатські и русинські інтересы и цінноты, у научну секцію общества покликвали и Антонія Годинку, и убрали го на предсідателя, котру функцію повнив до 1943. года. (46) Близко вусямдєсятлїтний старый научник своима статьями пудпоровав оба періодичні уданя Общества. У первое число двоязычного русино-мадярського часописа **Зоря-Найнал** написав спередслово. Там же появила ся и студія за русинських г'рекокатолицьких семінарїстєв, што ся учили меже годами 1722-1760 у Нодьсомбаті (Тирнаві), (47) а много друбных работ появило ся у **Літературнуй Недїли**. (48) Важнійші работы Годинки мож увідіти и в **Общуй бібліографії Пудкарпатя**, (49) появенуй 1944-го года Пудкарпатськым Обществом Наук.

Ачий из сим што сьме повіли, повело ся нам пересвідчити читателя, ож указали сьме му научника високо ерудованого, из широкым кругом інтересованя, зберателя и удавателя історичных жерел. Из ним найденого и скопированого, Годинка лем меншу часть устиг удати. Ёго богатое рукописное наслідство, котрое порядковав до послїдного дня живота, на жадость фамілії, поширив и передав у **бібліотеку рукописув Мадярської Академії Наук** мадярський історик восточної Европы **Єзеф Перийнїй**, зробивши доступным про зглядователюв из 1964-1965. года. (50) У бібліотеці рукописув **Мадярської Академії Наук**, окрем многочого иншого уд Годинки, мож найти множество оригінальных документув и копій из історії Русинув. Туй находит ся и збирьки русинських народных співанок уд розличных зберателюв, котрі Годинка усилював ся був приладити у печать. Пила года 1922 пуд назвов **Сто наших співанок** єдну сяку збирьку ай зладив був готову, котра пак уйшла в Ужгороді года 1993. (51) Аналіз, изгладованя сих збирєк годны бы ся учинити предметом сотрудничаня мадярських и русинських фолклорїстєв. Меже рукописным наслідством у порунано ушорєнєм состоянєу є робота, говоряча за історію кириличного книгопечатаня у Мадярщині, котру не удало ся му цілком закунчити. Ид нуй язані многі статї, рукописні копії - німі свідки тому, ож розличні метаня сєго важного вопроса через годы а годы занимали історика. (52) Года 1922 исклав був русино-мадярський словник глаголув, дас на 7000 їх. Сись у рукопису убсталый твур появила Нїредьгазська Высша Г'рекокатолицька Академія года 1991. (53) Убсталу за Годинком бібліотеку еккупив Інстїтут Історії Мадярської Академії Наук такой по ёго смерти, года 1946.

Жива память за Годинком не даст нам не споманути, ож года 1993 у Нїредьгазі подержали меженародну конференцію на ёго чисть, у котруй нагоді появили и дакулько томєв. (54) **Антал Боршїй**, умілець из Шарошпотока, года 1991 зготовив бронзову плакету Антонія Годинки, а года 1997 на мурі ёго бывшего дома у Будапєшті умістили памятну таблу. И в Ужгороді, на започин пудкарпатських русинських орґанізацій, у ёго чисть назвали єдну улицю.

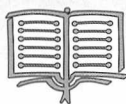
Др. Проф. Иштван Удворі

Ухоснована література:

1. Обадва дідове му были г'рекокатолицькі сященики. Дїдо за утцєм писав ся: Hodinka Mihály, за матерєв: Jaczkovics András. И бабы му з обохдов бокув были дівкы г'рекокатолицьких сященикув. Баба за утцєм писала ся: Puza Augustza, за матерєв: Csoréy Anna. Отиць му ся писав: Hodinka Román. Поз. Архів рукописув Мад. Академії Наук. RAL.K. 1233:39.
2. Из русинської назвы села Сокрыница удвох свої писательські псевдонімы: Сокрыницкий Сирохман (мад. Szeklencei Szegényember) и Сокрыницкий Сиротки (мад. Szeklencei Árva). У своїх роботах, писаных народнов русинськов бисїдов, из никаня на фонетику, морфологію и лексику спєрав ся на говор села Сокрыница.
3. **Holub József**: Dr. Hodinka Antal. Közlemények a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárából. Pécs, 1934. január 13. 1-6; **Лелекач Н.**: Антоній Годинка. Літературна Неделя. IV. 1944. ч. 3. 25-26; **Szinnyei József**: Magyar írók élete és munkái. IV. Bp. 1896. 937; **Pusztai József**: Egy elfelejtett szlavisztika: Hodinka Antal. Dunántúli Napló, 1979. január 13; **Medve Zoltán**: Egy elfelejtett hungarofil historikus. Dunántúli Napló, 1979. február 11; **Paul Robert Magocsi**: The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus' 1848-1948. Cambridge-London, 1978 305-306; **Várdy Béla**: Antal Hodinka. Magyar Történelmi Szemle. Hungarian Historical Review. Buenos Aires. vol. III. 1972. No 2. 266-274.
4. **H.A.**: Egyházunk küzdelmei a bosnyák eretnekekkel (Fraknoi díjjal jutalmazott munka) Munkálatok II. kötet. 3.sz. Kiadta: a budapesti növendékpapság magyar egyháziroddalmi iskolája. Budapest, 1887.
5. **Perényi József**: Emlékezés Hodinka Antalról. Századok 1965.1403-1405.
6. **Sziklay László**: Hodinka Antal a magyar szlavisztika egyik úttörője (1864-1946). Filológiai Közöny 1978. 223-226.
7. **H.A.**: A szerb történelem forrásai és első kora. Bp. Athenaeum. 66 p. = Klny: a Történelmi Tárból. Державна Сийченїєва Бібліотека, Будапєшт, далє ДСБ: 260.549.
8. **H.A.**: Tanulmányok a bosnyák-djakovári püspökség történetéből. Bp. 1898. Akadémia 119 p. = Ёртекезєсєк а тортєнєтї tudományok köréből. XVII. 3. ДСБ: 13.628/XVII. 3; **Годинка Антонїй Романувъ**: Отворєнный листь султана Баязита II. о мире его съ Владиславомъ корольомъ угорськимъ и чєськимъ р. 1498. Šiščev zbornik - Zagreb. 1929. 635-639. ДСБ: 622.129; **H.A.**: Az ipeki szerb pátriárka Magyarországon való állandó letelepedésre adománylevelet kér l. Lipót királytól. Pécs, 1943. Dunántúl ny. 13 p. = Pannónia kv/67. ДСБ: 463/67.
9. **Поз. Szabó Pál**: Dr. Hodinka Antal irodalmi munkássága. = Közlemények a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárából. Pécs, 1934. január 13. 6-16 p. ДСБ: 10.887/24. a.
10. Слзлв фроррск. Ёссєзєалїтто: **Jagić Vatroslav, Thallóczy Lajos, Hodinka Antal**. - Fontes Slaves. Budapest, 1898. Franklin ny. 34 p. = Klny: A magyar honfoglalás kűtfői. ДСБ: 402.672; Поз. щї **H.A.**: Szent István emlékezete és királyságának eszméje a szlávoknál. Bp. 1938. Franklin ny. = Klny. Emlékkönyv Szent István király halálának 900. évf. - pp. 646-654. ДСБ: 78.052.
11. Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum. Magyarország melléktartományainak oklevéltára. 1. A horvát vég helyek oklevéltára. 1. köt. 1490-1527. - Szerk. **Thallóczy Lajos - Hodinka Antal**. - Bp. 1903. Akadémia 753 p. = Monumenta Hungariae Historica 1. 31. ДСБ: 72.874/1/31.
12. **H.A.**: Római levéltárak és könyvtárak ismertetése. I. rész: Levéltárak. Bp. 1917. Stephaneum ny. 159 p. = Klny: Bossányi Árpád: Regesta supplicationum.

1. köt. DCB: 30.331/1; **H.A.**: Római levéltárak és könyvtárak ismertetése. II. rész. 148 p. = Klny: Bossányi Árpád: Regesta supplicationum. 2. köt.
13. Великої ціни славистичну бібліотеку Годинки чиські власті пуд гварьков чехословацьких народних інтересів не пустили увезти і туні властники. За часть бібліотек, держану у Турчанськым с. Мартині поз. **Szabó Róbert**: Adalékok Hodinka Antal Töröksszentmártonban őrzött könyvtárának történetéhez. Русинський Жыют. р. VI. ч. 9. бук 7; ч. 10. бук 7; ч. 11. бук 7.
14. **H.A.**: Beszéde, mellyel a tanévet (1926/1927) megnyitja. Pécs, 1928. Dunántúl 18 p. DCB: 166.966.
15. **H.A.**: A Pécsi egyetemről és Pécs város múltjáról tartott rectori beszéd. Pécs, 1933. Dunántúl ny. 37 p. DCB: 184.360; Поз. щі ёго роботы, поязані з Пийчом: **H.A.**: Négy egykorú jelentés az 1704-i pécsi rácz dúlásról. Pécs, 1933. Pécsi ny. 60 p. DCB: 184.547; **H.A.**: Nagy Lajos pécsi egyeteme és Pécs város egykori elsőse, pusztulása és újjáépülése. = **H.A.**: 1932/1933 tanévi rectori magnificus székfoglaló beszéde. = A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem 1932/33. tanév 1. füz. Pécs, 1933. DCB: P 10.032/1932-33/I; **H.A.**: A töröktől visszafoglalt Pécs első tele 1686. október 23-tól 1687. március 24-ig. Pécs, 1934. Városi Múzeum 18 p. = A pécsi Városi Múzeum kiadványai 1934. 1. DCB: 11.202/1934. 1; XVII. századi magyar nyelvű levelek Dr. Hodinka Antal gyűjteményéből. Pécs, 1934. 8 p. = Közlemények a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárából. 25. DCB: 10.887/25; **H.A.**: Ami a karlócai békekötésből kimaradt és következményei. Pécs, 1935. Dunántúl ny. 57 p. = Klny: Hadtörténeti Közlemények. DCB: 48.081; **H.A.**: Adalékok Pécs város történetéhez 1686-1701-ig. Pécs, 1942. Dunántúl ny. 32 p. = Pannónia kv. /54. DCB: 11.463/54.
16. **H.A.**: A tokaji görög kereskedőtársulat kiváltságának az ügye. 1725-1772. Bp. 1912. Akadémia 106 p. = Értekezések a történeti tudományok köréből XXIII. 4. DCB: 13.628/XXIII. 4.
17. Поз. **Szabó Pál** оу горіспомянуту роботу.
18. Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai. "Az orosz évkönyvek teljes gyűjteménye" ... kötetiből ... ford. **Hodinka Antal**. Bp. 1916. Magyar Tudományos Akadémia. 510 p. DCB: 59.890; Поз. щі: **H.A.**: Kálmán királyunk 1099-iki peremysli csatája. Az orosz őskronika nyomán. 1. köt. - Bp. 1913. = Klny: Hadtörténeti Közlemények pp.325-346. DCB: 229.483.
19. **H.A.**: Jelentés ruténeink uniójáról. Akadémia Értesítő. 7. évf. Num. 9. (81). Bp. 1896. 497-499.
20. **H.A.**: Rutének. In. Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. Magyarország VI. kötet. Bp. 401-417; по німичьки: Die Ruthenen. Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. t. 5. Ungarn. 2. Wien, 1900. 401-418.
21. **Páll I. Udvari I.**: Hodinka Antal kárpátukrán népi építészetre vonatkozó jegyzetei. in. Népi építészet a Kárpát-medence északkeleti térségben. Szerk. Balassa M. Iván - Cseri Miklós - Viga Gyula. Miskolc - Szentendre, 1989. 181-189.
22. **Csorba Csaba**: A kárpátukránok múltjára vonatkozó magyar kutatások 1945 előtt. Szabolcs-Szatmári Szemle. 1979. 1. sz. 101-109.
23. **H.A.**: A munkácsi görög katolikus püspökség története. Bp. 1909. MTA. 856 p. DCB: 46.113.
24. **H.A.**: Tanulmány Koriatovics Tódor munkácsi herceg 1360. évi oklevelének a hitelességéről. Bp. 1909. Hornyánszky ny. 88 p. = Klny: A munkácsi görög szertartású püspökség történetéből. DCB: 280.178.
25. **H.A.**: A munkácsi görög katolikus püspökség okmánytára. 1. köt. 1458-1715. Gyűjt., összeáll. és kiad. Hodinka Antal. Ungvár, 1911. Unio ny. 668 p. DCB: 617.105. Поз. щі: **H.A.**: A Munkácsi Püspöki Levéltár leltárkatalogizálása. Görögkatolikus Szemle. 1913. 18-19 sz.
26. Богату переписку удносно написаня *Архива василиянув*, плану ёго напечатаня мож найти у архіві мариупольського монастиря. Планована назва твору была: Dr. Phil. **Antonius Hodinka**: Diplomatorium monasteriorum O.S.B.M. gr. r. Ruthenorum Protohegumenatus Munkacsiensis S. Nicolai eppi et confessoris. 1360-1800. Дячно звидомив: **Бергалан Дудаш**, гумен ЧССБ.
27. **H.A.**: A tokaji görög katolikus parochia történetének forrásai. Sajtó alá rendezte, utószó: **János István**. in. Hegyaljai városok történeti néprajza II. Miskolc. 1989. Szerk. Bencsik János - Viga Gyula, 208-242.
28. **H.A.**: A mi máriapócsi kegyképünk hiteles története. Máriapócsi Naptár. 1922. 48-52.
29. **H.A.**: Adalékok az ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez. Ungvár, 1917. Unio ny. 101 p. DCB: 221.666.
30. **H.A.**: A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk. Bp. 1923. Apostol ny. 48 p. DCB: 229.409.
31. Уточнина, газдуство и прошлост южнокарпатських русинув. Написау еден соқырницький сирохмань. Поз. MTA Könyvtára Kézirattár. Hodinka Antal hagyatéka MS 4814/1. Поз. щі там же: MS 4118-4819. Репрінт русинського варіанта сєй книг, допровожений податками з живота, діяльства и наслідства А. Годинки, недавно появил ся в Нїредьгазі: kiadja Nyiregyházi Főiskola, Nyiregyháza 2000, kiadásra előkészítette, utószót írta Udvari István.
32. **H.A.**: The Home of the Ruthenian People. Oxford Hungarian Review. 1922. június. 51-77.
33. **H.A.**: L'habitat, l'économie et le passé du peuple ruthène au sud des Carpathes. Paris, 1924. Champion 32 p. = Klny: Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes. Numero d'octobre-decembre. DCB: 13.012/I.4.
34. **H.A.**: II. Rákóczi Ferenc fejedelem és a gens fidelissima. Pécs, 1937. Dunántúli ny. = Felvidéki Tudományos Társaság kiadványai I-4. 64 p. DCB: 13.012/I.4.
35. **H.A.**: Gens fidelissima. II. Rákóczi Ferenc bereg megyei rutén jobbágysai az 1704-1711-i szabadságharcban. Ungvár, Unio ny. 1915.
36. Поз. **Bonkáló Sándor**: A kárpátaljai rutén irodalom és művelődés. Pécs, 1935.
37. Письмо Смора до Годинк поз.: **А. Годинка**: Русинсько-мадярський словарь глаголув. Nyiregyháza, 1991. XXXII-XXXV.
38. За А. Смора и П. Зедика поз. **P. R. Magocsi**: Our People. Carpatho-Rusyns and Their Descendants in North America. Toronto, Ontario, 1985. 50-51.
39. Поз. **Романувъ Антоній**: Переписка епископа нашого бл. п. Михаила Мануила Олшавського зь тогдашними гуменами Гедеоном зь Пазиномъ и Йоанникиемъ зь Скрипкомъ. Записки Чина Св. Василия Великого. Жовка, 1934. 5-6.
40. Поз. **Antonij Hodinka**, Professor Universiteta. Amerikanskij Russkij Vestnik. 1936. No 4. február 23. Сим числом зачинат Годинка печатати *Грамотное и материальное состояние приходского духовенства у давности у православныхъ державахъ*.
41. **Годинка А.** Грамотность и ученость нашихъ священниковъ до епископа А. Бачинського. Земледельский календарь за высокосный год 1936. Ужгородъ 1935. 119-123.
42. Поз. **Романувъ Антоній**: Переписка епископа нашого бл. п. Михаила Мануила Олшавського зь тогдашними гуменами Гедеоном зь Пазиномъ и Йоанникиемъ зь Скрипкомъ. Записки Чина Св. Василия Великого. Жовка, 1934.
43. **Удвари И.**: Историография Русинох XVIII столітия. Думки з Дунаю. Літопис Союзу Русинох и Украинцох Горватской и редакції Новой Думки. Ред. В. Костелник. Вуковар, 1998. 263-303. Покуртаный мадярський варіант: A ruszinok XVIII. századi historiográfiája. Szabolcs-Szatmári Szemle, 1991. 2. szám. 143-157.
44. Brevis historica notitiae dioecesis et episcopatus Munkacsiensis. Schematismus dioecesis Munkacsiensis. Ungvár, 1899.
45. Поз. **Pirigyi István**: A magyar görögkatolikuság történetének kiemelkedő személyiségei. in. A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi évkönyve. 1912-1987. Szerk. **Timkó Imre**. Nyiregyháza, 1987. 210-211; **Mayer Mária**: Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések. 1860-1910. Bp. 1977. 148.
46. Поз. Зоря-Найна I. évf. Ungvár, 1941. 1-2. sz. 4-5, 8-9, 184-186.
47. **H.A.**: Papnövendékeink Nagyszombatban 1722-től 1760-ig. Наши клирики в Тирнави от 1722 до 1760 p. Зоря-Найна Ungvár-Унгварь, 1941. 1-2. 19-31.
48. Поз. **Годинка А.**: Соборъ нашей діоцезии, поддержанный в днѣхъ 11-12. марта 1726 рока въ Егере. Литературна Неделя IV. ч. 8. г. 90-94; **Годинка А.**: Епископъ Михаилъ Мануилъ Олшавскій о религіиномъ положеніи своей діоцезии. Литературна Неделя IV. 1944. ч. 10. 117-118.
49. Загальна Библиография Подкарпатя. Зложили: **Николай Лелекач** и **Иванъ Гарайда**. Кárpátalja Általános Bibliográfiája. Összeállították: Lelekács Miklós és Harajda János. Ungvár, 1944.
50. Испис рукописного наслідства поз. **Udvari I.**: Hodinka Antal (1864-1946) munkássága. Окремішний утиск из твора Hodinka Antal: Ruszin-Magyar Igetar. Nyiregyháza, 1991. XVII-XXIII.
51. Поз. **Антон Годинка**: Пісні наших предків. Hodinka Antal tiszteletére. Budapest - Ужгород, 1993.
52. Поз. **H.A.**: Erdélyben és Olaszországban megjelent ó-szláv nyomtatványok. Magyar Könyvszemle. 1890. 106-126.; **H.A.**: Muszka könyvtárosok hazánkban. Klebelsberg-emlékkönyv. Bp. 1925. 427-436.
53. Поз. **Hodinka A.**: Ruszin-Magyar Igetar. Русинсько-мадярський словарь глаголув. Nyiregyháza, 1991. LXXVII+436 old.
54. Поз. 1) Hodinka Antal emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére. Nyiregyháza, 1993. У сьом томі з пера Ковач Тіборової мож найти бібліографію Антонія Годинки. 405-430. Поз. щі: **Soós Kálmán**: Hodinka Antal levelezése a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegyével. In. ёго же: Perlekedő századok. Ungvár-Budapest, 1995. 34-73.; **M. Takács Lajos**: Hodinka Antal ruszin témájú/nyelvű sajtógyűjteménye a XX. sz. első feléből. In. Studia Ukrainica et Rusinica Nyiregyháziensia 5. Nyiregyháza, 1997. 195-203.
2) Выбрані рукописи Антонія Годинки. Vasvári Pál Társaság Füzetei 11. Nyiregyháza, 1992.
3) Наукові дослідження на честь Антонія Годинки. Dolgozatok Hodinka Antal tiszteletére. Nyiregyháza, 1993.
4) **Hodinka Antal**: Cseh források. Kiadásra előkészítette: Heé Veronika. Vasvári Pál Társaság Füzetei 13. Nyiregyháza, 1994.

Василій Гаджега 140 років из дня рожденія ученого и общественного діятеля (1864-1938)

Знамый церковный и научный діятель Пудкарпатя **Василій Гаджега** родився 27 юлія 1864 рока у селі Поляна (ныні Свалявський район, Пудкарпатя). Середньое образование дустав у гимназіях Ужгорода і Левоче, из 1881 до 1883 рока учився у Ужгородській духовній семінарії, а из 1883 до 1887 рока - у Будапештській семінарії. Його родичі хотіли обы вун женився и став парохом. Айбо молодой чоловік и чути не хотів про то, бо готовився до іспыта на доктора богословія, котрый вун и здав у **Бийчському Інституті „Августеніум“**. Вернувшись дому, Василій Гаджега зачав священницьку діяльність, узявши за примір Василя Великого, житіє и писаня котрого тшательно студіровав. Пять-шість рокув був капланом, а пак **секретарёвав у єпископа Ю.Фірцака**. Два роки редаговав газету „Наука“. Много рокув выдавав церковні „Календарі“ и „Місяцесловы“, при чому не было изданія, у котрому вун бы не мав одну, вадь дакулько статей. За житя В. Гаджега зобрав велику бібліотеку, котра ледве уміщалася у трёх скринях. По смерті Ю. Фірцака став **професором Ужгородської духовної семінарії**. Быв таже парохом на цегольні, засадив верхній церковний двор виноградником. Из 1914 рока - каноник и архидіакон комітата Унг. Написав и вудав два угрозьичні учебники по філософії - из антології (1903) и натурфілософії (1909). У 1919 році став **главов Руського клуба**, став членом правленія **Центральної Руської народної рады**.

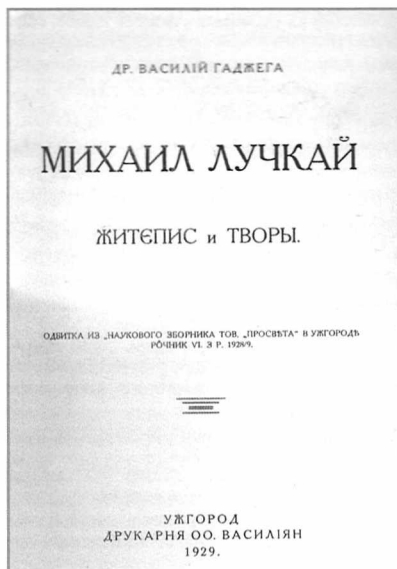
Главным историческим трудом В. Гаджеги є серія статей „**Додатки к истории русинов и русинских церквей**“. У нёму на великому фактажу опровергнуто утвержденіє Г. Бідермана, А. Годинки, О. Петрова,

нібы Пудкарпатя зачало заселятися лиш из XIV ст. Вун увів у научну практику ряд найдавніших документув про заселеніє нашого края: отрывок из **Гильдесгеймських аналув**, де пуд 1031 рук згадуєся **мадярський королевич Емеріх**, як руський герцог, а пуд 1127 рук фігурує **Краина Руська**, грамоту на стику XIII-XIV столітя про правленіє у Березькій жупі Григорія, што був представителём галицьких правителюв, булли римських пап до Бейли IV, грамоту 1390 рока царьгородського патріарха у **Грушовському монастирю**. В.Гаджега потовмачив окремішні части **Аноніма „Про діяльність угров“** и прокомментовав їх.

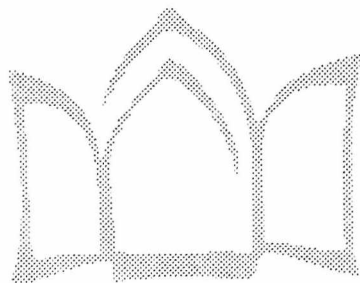
В. Гаджега подав детальное описаніє церков и монастирюв Пудкарпатя из XI ст. Опиравучися на документи часув єпископа **М. Ольшанського** (1751 р.), вун визначив їх число на тот час - 841. Окреме изглядовав историю знатных родув и землевладеніє. В. Гаджега вернув из забыта трёх знамых культурных діятелюв - лінгвіста, автора граматики **І. Фогарашія-Бережанина**, историка, лінгвіста проповідника **М. Лучкая**, організатора многоголосного хора „**Гармонія**“ у Ужгороді **К. Матезонського**. У 1926 р. В. Гаджега опубліковав историческу повість из XI ст. „**Вишеград**“. Особенно много його статей напечатано у часописі „**Подкарпатська Русь**“, де подані очеркы про монастирі, даяких єпископув, історія школьництва. Общу бібліографію В. Гаджеги ищи не зложили, она мала бы булше, як сто позицій. Пусля свої послідньої служби 25 октовбра 1937 рока каноник похворівся и 5 місяцюв боровся из хворотов. Умер 15 марта 1938 р., похороненый у крипти **Кафедрального Собора Ужгорода**.

С. Федака
Потовмачила М.

Честовані читателі!

Русинські книги ви годні купити по адресу:

Budapesti Teleki Teka
1088 Budapest Baross u. 1.
e-mail: telekiteka@tla.hu

Куди ділися русини Подкарпаття послі 22 януара 1946 року

и што то за теорія-схема „бойкы-лемкы-гуцулы”?

Попозерайме на переписну статистику за всі роки существованя русинув при вшитких державно-політичних властях до теперішнього дня:

При Австрійській імперії:

1500 рук - 100,1 тис. русинув
1550 рук - 116, 6 тис.
1600 рук - 130,2 тис.
1700 рук - 186,0 тис.
1800 рук - 280,0 тис.

При Австро-Мадярщині:

1900 рук - 311,163 чол.
1910 - 336,286 чол.

При Чехословакії:

1921 рук - 327,500 чол.
1930 рук - 447,916 чол.

При новій Мадярщині:

1941 рук - 502.329 чол.

При Радянському Союзі: 1959 рук -----

При незалежній Україні:

1991-2000 -----

2001 рук - 10.100 чол. як субетнос української нації

Куди ділися русини послі 22 януара 1946 рока и як появилися на світ у 2001 році? На многі наші письма у високі органи власти про рішення русинської проблеми на Подкарпаття офіційний Київ нам отвічав, ош русинув на світі не є. Коли приближалось переписованя населеня у 2001 році, мы назад написали письмо, ош як русинам держатися при переписованю, нам отповіли, ош русини - то „територіальна група українців”. А діла заспокоєня додали: „При проведені переписів населеня буде зазначено и самоназву „русин”.

Виходить, што русинська національність, признана „чужими” властями, тепер лем є мікроетнонімом.

Попробуйме розобратися у сьуй путаниці самої термінології. Первый раз, у світовій науці нигда не писалось, ош бойкы, лемкы и гуцулы є народами, а лем етнічними групами того або иншого народа. Русини (народ) чомусь перевернулися у мікроетнонім и суть лем гибы хвостиком до лемків, бойків и гуцулів.

Сталось так, што у конці XIX ст. галицько-українські народовці розробили схему розділення прикарпатських русинув (Галичина, Буковина) на лемкув, бойкув и гуцулув. Як видиме, подкарпатські русини сюди не зараховані. Сесю схему по извісним причинам автоматично переняли радянсько-українські етнографы, айбо уже из зарахованьом у сесю схему подкарпатських русинув по 1945 році, коли Подкарпаття стало Закарпатськов областєв України. Без критичної оцінки сесю „теорію” прийняли и етнографы сусідньх комуністичньх держав. А ци могло быти иншак? Так комуністичний диктат „узаконив” псевдотеорію про

закарпатських лемкув, бойкув и гуцулув. Большевицькое руководство у 20-х роках 20 ст. поддерживало сесю „теорію” як способ украинізації ушыткого населеня, котрое проживало у тоті часы у Галичині, Польщі, Буковині и Подкарпатю. Про йсе єднозначно повів генсек ЦК КП(б) **Лазарь Каганович** ищи у 1927 році: „Ми повинні завоювати на нашу користь симпатії більшости українського населення шляхом негласної підтримки з боку УРСР (Української Радянської Соціалістичної Республіки - М. А.) національного руху. Необхідно також забезпечити її через прихильні до нас місцеві культурно-просвітницькі економічні організації Польщі” (1). Діла сього хосновалися усякі методи, межи ними и фінансованя націоналістичньх обществ, організацій, новинок („Просвіта”, НТШ). Комуністичні ідеологи у союзі из українськими націоналістами „найшли и у Подкарпаті лемкув, бойкув, гуцулув (Раховський, Воловецький, Великоберезнянський районы). Як видиме, сюди зараховні и наші русини-верховинці. А куди ділися другі русини краю? Тоті науковці забыли, ош на Подкарпатю живуть и русини-долиняне притиснянської, прилаторичної, приборжавської, ужанської долин. Тепер

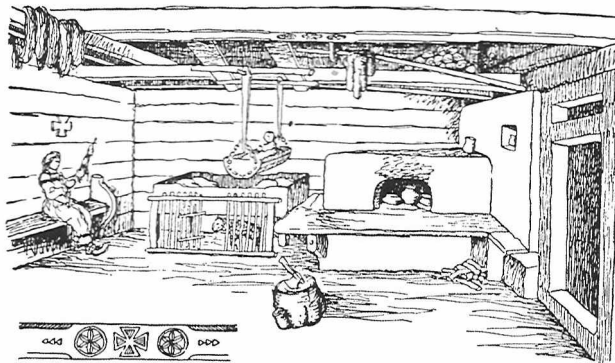
подумайме, як могло статися, ош за галицьков схемов обсталася велика часть (верховинська), поділена аж на три етнічні групи (лемкы, бойкы, гуцулы)? За сив выдуманов теорійов галичан-українців виходить, ош їх інтересовали лем тоті групи людей, які, на їх думку, у великій мірі усокотили патріархальну народну культуру хашово-гористої полосы.

Русини-долиняне на конці XIX ст. (час появы галицької теорії) уже зазнали великого западного

влиянія и за способом житя и думаня приближалися до западної культуры. Єдиноє, што їх одділяло од чехув, мадяр, словакув и др., то быв русинський язык и сохрванені народні обряды, звичаї, традиційна одежа, стравованя, фольклор и др.

Передові представники інтелігенції, учені-історики, писателі (**М. Лучкай, А. Духнович, А. Кралицький и др.**), як и самі долиняне, мали зовсім иншакі думкы на діленя русинув на верховинців, які живуть на руинах, у долинах - долиньне, долішнякы. Їх булшуть, и они єсть носителями русинської національної самобытності. Они утворюють гомогенну, єдинородну масу, яка має єднакі особенности без домішованя гетерогенности. Русини-долиняне уже у VII-VIII ст. (тогда ищи горы не были заселені) отличалися такими особенностями, яких не было ни у восточньх, ни у западных, ни у южных славян: миролюбством, толерантньм способом житя, наземньм бываньом, чистоплотность, моногамнов організаційов родины.(2).

У IX-X столітьх при добрых климатичньх условиях и близкости до Запада ищи булше одривавуться од

восточного культурно-политичного славянського масива и входят у систему межинародных отношений и культурных процесов народов **Центральной Европы**, точніше - культуры **Дунайського басейна**. А з тых часув, коли **Подкарпаття стало частёв Мадярської державы, Мадярського королевства**, розрив русинув-долинян од восточных славян став ищи май видимым, хоть тоты и малы уже свою державу - Киевську Русь. Политичні інституції, історико-культурні процеси сих двох держав (Мадярщини и Київської Руси) дуже отличалися и определіли иншакый напрям автономности етнокультурного розвитку русинув. Сокотячи свої гомогенні особенності, русины разом из тым приобрітали нові елементи культуры, историчного опыта, способы газдованя, нормы морального повоженя спершу у мадярському королевстві, пак при австрияках, при мадярсько-австрійському дуалізмі, при чехах и назад при мадярах... Так оно упозеровало у цілому. А кетъ говорити за окремішні регіони, то легко увидіти и локальні особенності. Напримір, марамороські русины-долиняне (**у Хустському котловані из ріками Тересва, Теремля, Ріка, Тиса**) поддалися влиянію Трасильванії, а через неї и Балкан. Носителями трасильвансько-болгарської культуры были волоські колонизаторы, які прийшли сюды у XIV-XV ст. Сесі прийшли люде были великими майстрами по дереву, правилам церкви, хыжі, были добрыми скотарями, їх жоны красно вышивали, припаражовали платя. Друга часть долинян-русинув (**межи Боржавов и Латорицьов**) занималися земледільством. Дякувучи теплому климату розводили сады, винниці. Подобно жили и русины межи Мукачевом и Ужгородом, межи Латорицьов и Ужом. Уздовж словацько-польської границі добрі розвивалося скотарство.

А кто такі бойкы? Они є етнографичнов группою Украины и Польщі, а не Подкарпатя. У „**Энциклопедии Подкарпатской Руси**” читаємо: „Бойки, карпатская этнографическая группа горцев (Украина, Польша). Населяет юго-западную часть Рожнятинского, весь Долинский район Ивано-Франковской области, Сколевский, Турковский, северную часть Стрыйского, Самборского и часть Старосамборского районов Львовской области. К ним причисляются также горцы (верховинцы) северной части Межгорского, Великобережнянского и всего Воловецкого района Закарпатской области Украины, а также юго-восточной области Польши в долине реки Сан, на восток от города Леска. Названия „бойки”, „Бойковщина” (территория, населенная ими) появились только в конце XIX в. И даны соседями, украинцами, поляками, венграми, этимология их неизвестна...” (3).

Як пише **В. Багринець**, „проблема бойків досі залишається недослідженою” (4). Науковці, котрі занималися вопросами бойкув, „не привели до якихось висновків взагалі і тим більше ніякі сліди бойків не ведуть до Закарпаття” (5).

Єдним словом, бойківська теорія односно Подкарпатя (Закарпатя) є надумана.

А што сталося из бойками за Карпатами, у Галичині? Они у середині XX ст. ідентифіковалися як украинці, а у часы колективізації села у Радянському Союзі изовсім

роздробилися. Польські бойкы у повоєнні роки переселилися на Украину, розійшлися по варышах, етнично и тероторіально розформовалися. Обсталося лем имня „бойкы” и давна територія без бойкув.

Друга етнична група у системі „**бойкы-лемкы-гуцулы**” - **лемкы**. Се етнична група украинсько-польського походження и нич общего не має из Закарпаттьом. Тот же Багринець здержуєся штось аргументовано повісти на пользу лемкув, бо „**давні историки не згадують етнонім „лемкы”**”. (6) Вун робить опору на проф. Дзензилівського, який каже, ош назва „лемкы” походить од польсько-словацького слова „**лем**” у значеню „**лиш**”, „**лише**”, „**тільки**”. Айбо професор **Дзензилівський** изовсім не споминать подкарпатських „**лемакув**”, які нич общего не мають из польсько-українськими лемками. По сьому вопросу правильний отвіт дає **А. Духнович**, який каже, ош на Подкарпатю є „**лемаки**” и „**лишаки**”, бо єдны кажуть „**лем**”, а другі - „**лиш**”. Лемкы, як етнична група, зазнали такого польсько-словацького впливня, што їх мож виділити у окремішню етничну групу.

Микола Дарчук, спиравучися на „**Энциклопедию українознавства**”, лемкув називать етнографічнов группою украинцюв, котрі здавна жили по обох боках Восточних Бескидув у Карпатах межи ріками Сан (Польша) и Попрад (Словакія) (7).

С. Панцьо у статі „**Чим не українська антропонімія галицьких лемків**” каже, ош „**лемки - географічно найвіддаленіша гілка українського народу, яка заселяла Східні Бескіды**” (тобто не українську землю - **М. А.**). А дале пише: „...українське походження лемків окремими вченими піддається сумніву” (8). І це дає нам право робити вывод, „ош лемкы” и „**лемакы**” треба однести до разных етничных групп.

Май категорично рахує лемкув чистокровними украинцями **І. Красовицький**. Лемки, пише учений, „частина українського населеня, яке з давніх давен проживає на крайньому заході, між ріками Сяном і Попрадом, а також на захід від Ужа”. (9). **Айбо сесья земля николи не была украинськов.**

Обы мати ясну позицію про етничну структуру Подкарпатя, треба прочитати **Духновичову „Истинную историю карпаторосов или угорских русинов”**. (1853). **А. Духнович** пише: „**Угро или Карпато-Россы сами себя именуют русинами, русаками и руснаками, из чего некоторые инноплеменники любят их презрительно и посмешно русняками прозывать**”.

При сьому **А. Духнович** межи русинами виділяє тутешні етнонімы, які образовалися шилиякими етнографічними ознаками:

А) лемакы и лишаки - за языковими ознаками

Б) верховинці, подгоряне, бережанці - за містом бываня

В) бляшаникы - за звичаєм прикрашовати чересла, тайстры, высячі жебы, шапки бляшаными прикрасами

Г) смоляники - за видами работы (робили и продавали смолу)

Д) льопакы - за манерами хожія, тихого и тяжкого ходу.

Накониць, **третья группа галицького триуголника**

„бойки-лемки-гуцулы” - гуцулы. О. Мицюк пише, ош на Подкарпатя гуцулы прийшли лем у кунци XV - зачатку XVII ст. из Румунії, Молдавії, Буковини, засіли у верхньому теченію **Чорної і Білої Тиси**. (11).

Сприравучися на **Я. Головіцького і Шухевича, В. Гнатюк** називать у Марамороши 31 село из 15 384 жителями гуцульського населення из 700 сел, приблизно 2% од общего числа ушитых сел из 79 034 жителями: на Буковині - 20 сел из 13 205 жителями-гуцулами. Гуцульськими центрами на Подкарпатю были за жита **В. Гнатюка (1871-1926) Ясеня і Рахово (12)**.

Гуцулы, які прийшли на Подкарпатя, хоть и асимілювалися из тутешніми жителями, айбо не освободилися од родинных чувств своі праотчизнины (Ивано-Франкувщини, Черновеччини) и мали из нив живі контакти. А коли розширювався український рух у Галичині и Буковині у конци XIX ст., то вун находив одголосок и у гуцулов Подкарпатя. Сесе и определило українську орієнтацію подкарпатських гуцулов. Ищи глубже засіла українська ідея гуцулов у 1918-1919 и у 1938-1939 роках. Коли под впливнєм галицьких січовикув українська ідея укріпилася, то у великому потягу до розширення гуцульського плацдарму, активісти-гуцулы спустилися до **Хуста** и зробили собі туй столицю Соборної України.

Ідентичность сеї малої етнографічної групи зовсім иншака од ідентичности русинув-долинян. По сьому случаю **В. Гнатюк** пише: „Гуцулы одріжняються від інших племен своєю мовою, ношею (одежею), способом жита, світоглядом і звичаями. Гуцульський говір має багато власних відмін і в фонетиці, і в морфології, і лексиці, і в синтаксисі... Гуцулы, а особливо жінки, говорять протяжно, перетягають поодинокі звуки, а се надає говоріві співучості” (13).

„Гуцул” у переводі из молдавсько-румунського языка, на што указовав и **А. Духнович**, значить „разбойник”. При даяких добрых чертах и особливостях гуцулов (добродушїє, душевна одкритість, искренність чувств) Володимир Гнатюк говорить и про даякі неґативи у їх характері: „...вони честолюбиві”, „надзвичайно вразливі”, „ніколи не забувають зневаги або зробленої їм кривди” (14). Ци не сякий склад характера родив опришківство (його не было у других регіонах України и Подкарпатя). Оно было натулько живучим, што як указує **В. Гнатюк**, „набувало характеру, крім іншого, і родової боротьби... Опришківство, яке тривало на Гуцульщині довгі часи, часто мало своє джерело у зневазі та кривді і полишало досі багаті сліди в гуцульських переказах та піснях. Ще більше: до недодавна можна було знайти межі гуцулами сліди певного роду корсиканської вендети, тобто родової боротьби, яка могла тягнутися довгі літа межі двома ворожими родами з ціллю знищити цілковито свого ворога” (15).

„Гуцул, - продовжує **В. Гнатюк**, відважний аж до одчайдушності, не боїться нікого і не дорожить житлом, приговорюючи: раз мати родила, раз вмирати треба” (16).

Ци не за тото т. зв. „опришки”, великі „народолюбці”, майчасто стрічалися у тых містах, де бывали гуцулы на обох боках Карпат. **Опришків не знала Береговщина, Свалявщина, Мукачівщина, Виноградувщина, Иршавщина, Ужгородщина**. Одщепенці од робочого люда, опришки не хотіли робити и грабовали. У сьому

признався и майвеликий **опришок-розбуйник Олекса Довбуш**: будучи смертельно пораним, вун прозріває, каєся и дає своїм побратимам розказ лишитися опришкованя, розийтися по домовствах и ґаздовати, помагати бідним, а не убивати, бо

**Людська кровця - не водиця,
Пролівати не годиться.**

Дух свободи, який запановав у **Центральній Європі (1848-49)**, пробудив національное сознание ушитых славянських меншин **Австрійської імперії**. Серби, хорвати, чехи, словаки, русины зачали выставляти свої требованя. **Подкарпатські русины** тепер ліпше порозуміли своє положеня, добрі осознали свою ідентичність, самобытність, увиділи свою непохожість на галицьких русинув (17). Етнографічні особливости, житьова практика, способ думаня, осознаня чужородности малярської и австрійської політики и культури помали привели до трансформованя у подкарпатських русинув національных чувств и формованя національної програми у виді автономії.

Новоукраїнці русинського коріня у порядку прислужованя выдумали ищи майінтересну науку, за котров русины Подкарпатя є носителями одночасно двох етнонімів: „русин” и „українець”. Майже не є такого аналога у світі. Русин, як видиме, може бити и двоетничным феноменом.

Таким образом, змінюваня мікро-етнонімів „лемки”, „бойки”, „гуцулы”, „русины-українці” є ништо другое, як неграмотна преднамірена проба запутати голови людей, дезорієнтовати їх у тоті моменти жита, коли їм треба определитися національно (переписованя населеня, оформленя личных документув, поновити історичну памнять поколінь и др.).

Михаил Алмашій
заслужений учитель України

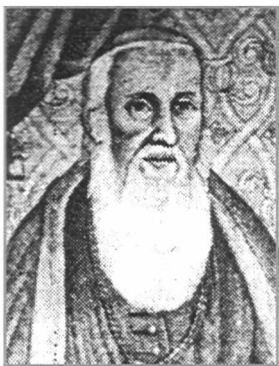
Литература:

3. Захочай. Західноукраїнська інтелігенція в ході українізації 20-30 роки. Історія України. 17, травень 2004, с. 1-2
- Л. Нидерле. Славянские древности. Прага, 1902. Балагурі Е. Заселеня те етнокультурні процеси в Українських Карпатах. „Українські Карпати”, Ужгород, 1993, с. 31
- И. Поп. Енциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород, 2001, с. 97-98
- В. Багринець. Про землю бойків та їх походження. „Українські Карпати”, Ужгород, 1993, с. 20
- В. Багринець. Там же
- В. Багринець. Там же
- М. Дарчук. Специфіка південно-лемківської мікропопомії на загальноукраїнському фоні. „Українські Карпати”, 1993, с. 198.
- С. Панцьо. Чим не українська антропонімія галицьких лемків. „Українські Карпати”, Ужгород, 1993, с. 391
- І. Красовський. Лемки - етнографічна група українського народу. „Дружно вперед” 10, 1969, с. 24
- А. Духнович. Истинная история карпато-россов или угорских русинов. В кн. Олександр Духнович. Твори. Т 2, с. 540.
- О. Мицюк. Нариси соціально-господарської історії бувшої Угорської нині Подкарпатської Русі. Ужгород. 1936, 1938.
- В. Гнатюк. Гуцулы. Полічка „Карпатського краю”. Ужгород, 1991. с. 5
- В. Гнатюк. Там же
- В. Гнатюк. Там же
- В. Гнатюк. Там же
- В. Гнатюк. Там же
- П. Р. Марочі. Подкарпатська Русь, 1848-1948.

Сборник текстув

до изучения русинської письменности

Епископ Андрій Бачинський

Удворі Іштван: Збірка жерел про штудії русинського писемства.

I. Кирилличні оббіжники мукачевського єпископа Андрія Бачинського (Studia Ukrainica et Rusinica Nyiregyháziensia 12, 2002, 238 p.)

За минувші 30 рокув **Удворі Іштван** обогатив утцюзняну русинську філологію книгами, котрі бы могли составити цілу бібліотеку. Вун довгым

шором монографій, научных очеркув, публикацій текстув показав языкові и культурні цінности «найвірнішого народа» („gens fidelissima”). Його неоспоримо цінну и импозантну по количеству діяльність, котру не мож обуйти у міжнародному изгядованію русинської філології, помогає перепозирати 2-х томна бібліографія.*

У свойому новому томі автор публикує у перву очередь тексты, избрані ним из архивных материалув, айбо у сопроводительных очерках робить и существенні замічання по истории языка и культуры. **Язык тома обычно русинський**, айбо Предисловие - помимо русинського (7-8 стор.) - **и мадярське** (5-6 стор.) при сьому доповненоє детальным резюме **по-английски** (206-215 стор.), **по-руськи** (216-226 стор.) и **по-мадярськи** (227-236 стор.), дале каждый архивный материал сопроводжаєся коротков вытяжков из содержания по-английски, по-руськи и по-мадярськи, то значить што книга легко **доступна и діла международного изгядованія** и у сьому аспекті книга и по своей редакции продовжає найліпші традиції **Пудкарпатського Научного Общества**.

Основу книги составляє публикація циркуляров єпископа **Андрія Бачинського**, написаних кириллицю (1732-1809) (стор. 47-191). Жизнь и діяльність Бачинського представлена у віддільній главі (стор. 9-46), бо ся значительна личность русинського просвещения мала сильное влияние на просвещение русинства сього периода. Родився А. Бачинський у сімї дворян, переселившись из Галичи, учився в Ужгородській Гимназії у іезуитов, теологію окончив у Надьсомбаті. Далє помощник священника, пак священник у Хайдудорогу. Сись період жизни характеризуєся также языковым многообразием. Метрики веде на церковно-славянському, из администацийов города переписуєся по-мадярськи, из церковными владыками по латыни и по-русинськи, из жупанськов администрацийов общаєся на официальном у тых часах латынському языкови. У 1772 році став єпископом Мукачевської Епархии, и в сую функции вун проводив многогранну культуральну и организационну роботу. Реорганизовав греко-католическу духовну семинарию, організовав бібліотеку, архив, обрацає великое внимание на материальное и духовное обогащение сільського духовенства и народа.

Організовав повное издание БИБЛИІ на церковно-славянському языку, котра была выдана у 1804 - 1805 рр. у Будинській Университетській Типографії.

Циркуляры по содержанию мож поділити на 2 групи. Автор до **першої** относить письма, што передають указы світських владык через духовенство до пастві - они є результатом служебных обязанностей Бачинського. Письма, зашоровані до **другої** групи были написані по ініціативі єпископа, у них проявляєся його настоящий характер, туй мож найти народно-воспитательні старання великого представителя русинського просвещения, из них мож выявити систему його взглядов.

Автор детально анализирует содержание сих циркуляров, и приходит до вывода, што из сих писем мож вычитати таку єдину програму, ключевыми словами котрої суть духовенство, язык, народ, діти и молодежь. Указує на то, што просвітительні старання приобітають національний характер. **Бачинський** так видів, што единственным залогом сохранения русинського народа и русинського языка є духовенство, вун наказовав духовенству, штобы свої задания выполняли регулярно и добросовістно в интересах народа. Выступав за народні школы, розпорядився, штобы діти от 6 до 14 літ учили религію. Діла способствованія сьому вун наказав парафіям, штобы они закупили **Катехиз, выданный у Буді Яношом Кутков**.

Уєдно из содержанием, дуже важный и язык писем, бо письма єпископа служили языковым приміром діла духовенства, а у сись час русинську інтелігенцію составляло духовенство. Священники мали прочитати циркуляры, переписати у протоколы, тоті часті, што ся относили до вірикув, мали проголосити из амвона. Сим самим циркуляры серед русинув представляли и літературну языкову норму. У XIX. ст. у русинув стала монополюнов гібридна літературна языкова форма - **язычие**, корні котрого по мненію Удворі треба глядати иппен у языковой практиці канцелярії Бачинського.

Происхожденію **язычия** автор посвящає віддільну статью у приложєні (195-205 стор.). Вун спорить из тыми авторами, котрі видять у **язычі** якийсь неорганизованный, непонятный и мішанный язык. По його мненію канцелярія Бачинського брала за образец вариант языка, што хосновали высші світські владыки - при **Віденському дворі**, значить корні **язычія** треба глядати у праактиці віденської дворової канцелярії часув **Марії Терезії**. Для пудтвердження сього автор публикує два указа од цисарського и королевського командования арміюв на (велико)руському языкови, в котрых для дезертирув обявляля амністію, (General-Pardon, 1805. и 1806. рр), кажучи, што язык сих документув полностью соотвітствує языкові циркуляров Бачинського. Сися формулировка выйшла мало грубовагов. То бесспорно, што на языкову практику єпископської канцелярії не муг не вплиати язык документов на руському, айбо о тождности нема слова. Оба «General-Pardon» написані на велико-руському языкови («**муска**»), у тот час, як циркуляры Бачинського попри образцах языка великоруського щедро употребляють елементы церковно-славянського, што не перейшли у руський літературный язык тых часув, так и елементи **старо-рутенського языка (простый язык)**. Кидь мы не согласні повністю из сим полярно сформулированным тезисом Іштвана Удворі, айбо рахуєме дуже достойным уваженія того наблюдєніє автора, што на переході XVIII-XIX ст. русинське просвещение дустало значительное великоруське влияние через Відень.

Подвижницьке життя єпископа Ю. Фірцака

Юлій Фірцак народився у Горліві 22 августа 1836 р. Його отець був священником. Гимназію закончив у Унгарі, затым из успіхом закончив богословський курс при Віденському університеті у **семинарії св. Варвари**. Діла дальшого образования вступив у **інститут им. Св. Августина** и там склав испыт из догматического богословія. Пусля того Ю. Фірцак вынуждений був лишити Вену, так як єпископ Василій Попович призвав його быти професором богословія у **Унгарській семинарії**. 26 септембра 1861 рока Ю. Фірцак був рукоположений у пресвітери и назначений професором догматики. При исполненні сїї должности Ю. Фірцак много занимается самообразованием: изучає німецький и французський языки, много читає, путешествує по Європі.

У 1867 році именованый титулярним каноником, затым управителем духовної семинарії. У 1886 році став **протоіреєм капітула Мукачевської єпархії**, а у слідуєчому році Ю. Фірцак був выбраный у Великоберезнянському окрузі парламентарним послом. Пусля смерти бл. памняти єпископа Иоанна Пастелія Его Величество Царь именовал Юлія Фірцака 26 мая 1891 рока **єпископом Мукачевським**.

Як єпископ, вун не-престанно по-отечески заботився про улучшение матеріального состоянія свого народа. Будучи єпископом, Ю. Фірцак збирає усіх **парламентаріюв, выбраних у русинських округах** и зачинає так називаєму „**рутєнську акцію**“, котру принимать міністерство. **Міністерським комісаром сїї акції був Е. Еган**, незабвенный добродітель русинського народа. Міністерство при помочі єпископа Ю. Фірцака и народолюбивого духовенства продолжало „рутєнську акцію“ и пусля нежданой смерти Е. Егана. Позад сього Его

Преосвященству приходилося терпіти много неприятностей, особенно от журналистов, котрі нападали на него у пресі, доказувачи, што „**рутєнська акція**“ нібы служила політичеським и панславистським цілям. Айбо

Его Преосвященство не напудився порожних выстрелу в иудеошовинисту и усердно продолжає начату роботу по акції, котра мала высвободити многострадальный народ из рук корчмарюв. У сему проявились соціальное чувство и любов до свого народа єпископа Ю. Фірцака. Вун и дале заботиться о благобытіи своєї паствы. Его стараніями удаєся регулювати пенсії вдовиць священникув. Из рока в рук вун дарує велику суму на церковні діла, на школьні цілі, на інституты, а также сиротам.

Єпископ Фірцак усіма силами стараєся пудняти духовное життя своїх вірникув. Вун стараєся быти на посвячені усіх новозбудованых храмів, лично служить Божественну Літургію из ціллю укріпити народ у вірі и любови до нашого обрядя.

У 1900 році Юлій Фірцак уєдно из Пряшевським єпископом совершає путешествие вірникув до **Его Святїйшества Папы Римського** и до нашого святого міста **Марія-Повчі**.

У 1899 році вун созиває совмістное собрание учителей и духовенства, на котрому рішили

основати інституты діла вихованія сирот. У 1906 р. ним было основано **сиротовоспиталище им. Св. Елизаветы**, де сироти виховувалися и содержалися. У 1910 р. єпископ Ю. Фірцак установив **пенсійный фонд діла дякув и їх вдовиць**.

Глубока ученость, любов до ближнього єпископа Ю. Фірцака, його подвижницькє житя было и є приміром діла християн до наших часув.

Составила М.

По матеріалам часописа „Руська молодежь“.

Вышеизложеный вопрос потребує дальших изгледовань. До сього добру основу представляють детальні публікації текстув **Бачинського**, а дале на пути до рішеня проблемы цінными указаниями можуть служити мысли автора, высказані в сопроводительных работах, включеніє у изгледованя руських текстув віденської канцелярії обічає дальші результаты, выходящі далеко за рамки истории русинської культуры.

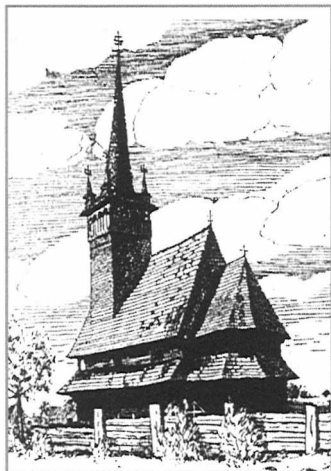
Золтан Андраш

Потовмачив Др. Янош Сабо

• Славистична библиографія на основі діяльности Удвори Иштвана. I. Adatok a hazai ukrainisztika és ruszinisztika bibliográfiájához (1974 -1995). Szerk. Vraukóné Lukács Ilona . 2. kiad. (1. kiad. 1995) Nyiregyháza, Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, 2002 (= Bibliográfiái füzetek 31). Szlavisztikai bibliográfia Udvari István munkássága alapján. II. Adatok a hazai ukrinisztika és ruszinisztika bibliográfiájához (1995 - 2000) Szerkesztette Bajnok Lászlóné. Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, 2001 (= Bibliográfiái füzetek 30.)

Засідання кураторіума Межнародного Фонда „За спасеніє деревляных шедеврув Пудкарпатя”

Церков Рождества у Салдобоши
Хустського району (згоріла у 1994 р.)

6 априля 204 року у Ужгороді отбылося засіданіє кураторіума Межнародного Фонда „За спасеніє деревляных шедеврув Пудкарпатя”.

На засіданні присутствовали: председа-тель Фонда др. А. Купар, секретарь др. М. Лявинець, члени кураторіума В. Коблик, А. Кромлах, головный архитектор Закарпатської облас-ти В. Гецко.

У порядку денно-му было заплановано прослухати доклад председателя Фонда др. А. Купара про роботу за період 2003-2004 рр., прийняти и утвердити план работы на 2004-2005 рр. и обсудити текущі проблемы.

У своєму докладі А. Купар розказав про велику роботу, проведену в основному ним самим и В. Кобликом по обслідуванію состоянія деревляных церквей по усім районам Пудкарпатя. Всього обслідувано 42 церкви и звонниці, зроблено професіональну документацію про їх состояніє, взяті інтерв'ю про їх експлуатацію и обслугу у місних жителюв, зроблено булше 200 фотографій. На основаніі матеріалув обслідуваня уточнений список пам'ятникув, на котрі буде концентроватися вниманіє Фонда. У список вошли 15 ансамблюв-церков из звонницями и 5 церков без звонниць и окреме 1 звонниця, котрі потребувуть найкоршої помочи:

с. Лазещина (Рахов. р-н. 18 ст. 5 зр. Центр. дом. Хрестово-куп.

с. Сер. Водяне (Рахов. р-н. 1428 р. 2 зр. Пер. дом. „Готична” турня

с. Ужок /В. Бер. р-н 1745 р. 3 зр. Центр. дом. Шатрово-уступ.

с. Черногорова /В. Бер. р-н. 1794 р. 22 зр. Пер. дом. „Барочна” турня

с. Кострино /В. Бер. р-н. 1645р. 22 зр. Пер. дом. Шатров-уступ.

с. Гукливей /Волов. р-н. XVIII ст. 2 зр. Пер. дом. „Барочна” турня

с. Колочава /Міжг. р-н. 1795 р. 2 зр. Пер. дом. „Барочна” турня

с. Буковець /Міжг. р-н. 1808 р. 2 зр. Пер. дом „Барочна” турня

с. Изки /Міжг. р-н. XVII ст. 2 зр. Пер.дом. „Барочна” турня

с. Негровець /Міжг. р-н 1688 р. 2 зр. Пер. дом. „Готична” турня

с. Торунь /Міжг. р-н. 1809 р.2 зр. Пер. дом. „Барочна” турня

с. Крайниково /Хуст. р-н 1688 р. 2 зр. Пер. дом „Готична” турня

с. Данилово /Хуст. р-н 1799 р. 2 зр. Пер. дом. „Готична” турня

с. Сокирниця /Хуст. р-н 1774 р. 2 зр. Пер. дом „Готична” турня

с. Стеблівка /Хуст. р-н 1797р.

с. Колодне /Тячевс. р-н 1470 р. 2 зр. Пер. дом „Готична” турня

с. Діброва /Тячевс. р-н 1604 р. 2 зр. Пер. дом „Готична” турня

с. Нересниця /Тячевс. р-н 1813 р. 2 зр. Пер. дом „Готична” турня

с. Новоселиця /Виногр. р-н XVII ст. 2 зр. Пер. дом „Готична” турня

г. Свалява /Свал. р-н 1588 2 зр. Пер. дом „Барочна” турня

г. Ужгород /Ужг. „Шелестовська” 1777 3 зр. Пер. Дом. „Барочна” турня

Усього: церков из звонницями - 15, церков без звонниць - 5, звонниця без церкви - 1

Сися работа потребовала много часу, сил и енергії, айбо ціль была достигнута, бо члени кураторія мавуть типирь повное представленіє про состояніє пам'ятникув деревляного зодчества на Пудкарпатю.

По инициативі А. Купара и В. Коблика была организована и проведена 29 априля 2004 р. **межнародна научно-практична конференція „Состояніє и проблемы сохранения шедеврув деревляного зодчества Пудкарпатя”**, де докладчиками выступали А. Купар, В. Гецко (головный архитектор области), М. Сирохман - преподаватель коледжа искусств им. Ерделі и другі.

Были проведені телепередачі по областному ТВ про деревляну архітектуру Пудкарпатя.

Зроблена фотовиставка деревляных церков и звонниць и прочитані лекції по суй темі у Вацови (Мадярщина), Севлюши, Ужгороді (Пудкарпатя).

Из ціллю сбора фінансув у Будапешті у Чепельській греко-католическій церкви був проведеный благотворительный концерт. На концерті, организатором котрого была др. М. Лявинець, выступив мужський візантійський хор им. Св. Ефрема под руководством Бубно Томаша и квартет им. А. Годинки под управленієм Т. Боніславського. Благотворительный концерт в пользу Фонда был организований и у Вацови Русинським Меншиновым Самоуправленієм (председатель А. Ілько).

Членами кураторіума был утвержденый план работы на період VIII. 2004-VIII. 2005 рр., выроблена стратегія по збору средств діла реновации пам'яток и ищи ряд організаційных вопросов.

М.

Bank sz.: Отр Bank 117 86001-20160364

Шандор Петкі

Шандор Петкі народився 12 августа 1917 року у Ужгороді у сім'ї поліграфіста. Закунчивши учительську семінарію, зачав робити учителем начальных класу на Верховині у селах Гусний, Розтока, Пастіль, Люта, Великий Березний, Дравці. У 1939 р. Шандор Петкі зачинає ученя у

Усі они одзеркалювають творческое лице маляра, його желаніє и стремленіє прославити красоту родної землі.

Картины Ш. Петки експоновалися на усіх выставках, котрі были організовані у Ужгороді, а также у Лембергу, Києві, Москві, Ризі, Вільнюсі и за гатарами (Мадярщина, Румунія). Ш. Петкі довгий час був преподавателем жи-

Верховинка. 1970

Будапештській Академії Искусств, котру закончив у 1944 році и достав диплом преподавателя рисунка. Творческих успіхів Ш. Петкі достиг уже першими своїми живописними картинами, котрі были выставлені у Ужгородській галереї у далекому 1947 році. Уже тогды його колоритні роботи привлекли вниманіє широкої публіки. Уд того часа вун постоянно розвивав и углубляв свою живописну манеру.

Синева Карпатських гор, сині туманы, што пуднимавуться над ними, неспокойний шум горного поточка, шелест трав и величава красота горных полонин не лем вдохновляли художника, а и заставляли находить своеобразні художественні формы діла їх отображення. Завто кождуй картині творца присуці особенні композиції, стилістичні рішення, часто - простота и реализм.

Творческий діапазон Ш. Петкі різнообразный. Серед його робут є не лем пейзажі, а и натюрморты, портреты, конкретно - сюжетні картины: „Пам'ятник

Білі флокси. 1954

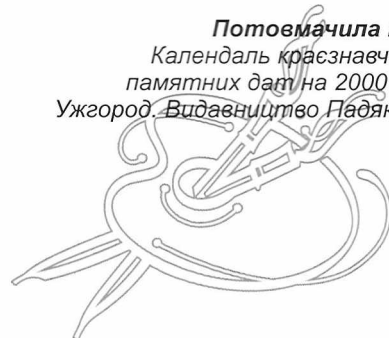
архітектуры - „Покровський храм” (1944), „Ісус, жертвний спаситель” (1945), „Русинка” (1953), „Сільський двір”, „Старий дуб” (1960), „Боржавська церковь” (1962), „Карпатські гори”, „Іванко” (1970), „Стара жона” (1978), „Люблю тя, Марійко” (1982), „Осін у Карпатах”, „Осін у Кострині” (1986) и многі другі.

Процонціт. 1966

вописі Ужгородського коледжа искусств. Суй роботі вун придавав великое значеніє, тратив много сил и энергии діла воспитания и обучения молодого покоління художників. Сися його робота мала значимый результат, бо дала достойное пополненіє у славну когорту художників Пудкарпатья.

Потовмачила М.
Календарь красназвичих
пам'ятних дат на 2000 р.
Ужгород. Видавництво Падяка.

Русини в Європі

**Я в мішануй
Сімі ся народила.
Суть мадяри,
Тай русини,
Но я ушыйтий
Народ полюбила,
Котрый жие
У мирі на Землі.**

**Земля-
Подарена нам Богом
Для мира,
Щастя и добра,
Ужбы миж нами
Нигда...
Небыло
Лыха й зла.**

**Я вірю,
Ош настане
Спокойний,
Мирний час.
У будущей
Європі,
Для вшыйтких націй
И для нас.**

**Сусіди й друзі
В нышній час,
Из різних націй
Окружявут нас.
І мы - русини
Бога прославляя,
Вінчуєм жити всім
Многі літа!**

Валерія Мориляк

Муза

Ранньої весни 1999 года я здав свою квартиру на ремонт. На сись час прийшлося арендовати другу. Квартира тота была у файному старинному „аристократичному” будинку, на тихуй, зеленуй улиці Буды. Окна її виходили на двур из читавыми старыми платанами и ялицями и екзотичными корчами довкола невеликих полянок. Задачу садовника сього великого и файного двора-парка выповняв Пішто-бачі - літній чулувік, який жив у сьому будинку. Мы ся кланяли, айбо розговоритися из ним ищи не уходило.

Колисьме ся раз стрітили у двурі, я попросив уд нього порады удносно озелененя двора мойої дачі. Мы ся розговорили. Вўн прекрасно ся рōзумів у ботаниці, розсуждав про екологічну сумістність ростин, сыпав при сьому назвами ріткўсных дерев, корчўв, косиць.

- О, я вижу вы ботаник, садовод-професіонал - замітив я.

- Ніт, я просто любитель. По професії я філолог. И вўн почав приказовати як ся захопив садоводством. Се ми ся интересным показало и я му предложив прōдўвжити нашу бисіду за погарчиком вина.

Мы зайшли до мене и проговорили остаток вечера за склянкўв Мерлота. І вўн ся указав великим ерудітом, пенсіонером - бывшим учителем словесности. Интересно приказовав про малярську літературу, історію Мадярщини и про свое житя. Мяккий, рōзумный інтелігентный чулувік. Приказуючи про свою родину, увўн усе з великов теплōтōв удкликав ся про свою жōну. Його очи наповнялися слезами благоговенія, коли заходилося про їх удносины.

- Маю право раховать ся щасливим чулувіком. Усьо свое житя занимаюся любимым ділом, маю добрых дітий, и уже понад пятьдесят рокўв жию из незвычайнов жонов - казав вун мрійно.

- И ваша жона педагог, ги ви?

- Ніт. Коли сьмеся пўбрали, юй было лиш вусімнадцять. Появились діти и она не могла ся учить дале. Айбо завто она прекрасна мати и газдыня. Содержит хыжу в ідеальному порядку, прекрасно варить и пече.

Увўн удхлыбнув из погара, усміхнувся и продовжав:

- Про її любов до чистоты и порядку ходять легенды. Аж хліб из маслом у нас упаде на падемент - мож го супукуйно изісти - фігльовали знакōмі. Так, моя Ержіка просто золото.

Поговоривши мало про текучу політику, мы переверлисьмеся на літературу. Увўн знав напамять покай стихўв. Прорекламовав ми еден. Артистично,

вдохновенно. Я го похвалив. Увўн став декламовати ище и ище. Вино было пахливе и смачне, давалося пити... Пригубивши, Пішто-бачі мало ся задумав, пōтōму мрійно ся усміхнув и каже:

- Я и сам пишу стихи...

- Поправді? Може прочитаєте щōсь?

- Добре, айбо есе буде дуже личное...

Пōрōзуміти есе так ги треба, не зможе чужый, бо туй суть нюансы удносин автора и адресата, значимість яких мож осознати лиш знаючи їх характер и обставины...

Мене заінтриговало есе вступленіє. Бізўвно за сим пўйде тонка лірика насычена драматизмом и парадоксами удносин.

- Я присятив сисі стихи, мож казати, поему, мойої жōні до пятьдесятуй рочниці нашої свальбы... Колим їх прочитав юй, она, сильна жона, навіть пустила слезу...

- Навіть слезу! - подумав я и наладився слухати.

Увўн удхлыбнув из погара май читаво, ги перше, изхылывся до ня,

никаючи ми у очи, ги би я

то „она” и почав

торжественно дек-

ламовати. На-

початку помалы,

тихо, майже

шепчачи. Далє

поступово по-

силлюючи го-

лос и уско-

рюючи темп,

включаючи

жест и миміку.

Декламововав

одухотворенно.

У його очах -

легінський блиск,

з моршкы на

лицьови тай на чолі

роззрунялися, голос,

набираючи силу, звинів

и досягнувши угрожаючої

высоты и голосности у

кульмінаційной точці нагледя

убырав.

Эфект був уражаючий! Мені ся

передало його збуженя и я невольно

сопереживав. По фōрмі укладеня, ритмиці и

звучанію його исповненя было пудўбне на знамените

болеро Равеля.

Айбо тяжко передати содержание поемы. Есе и історія сумісного житя из інтимностями, и планы на будущность и благодареніє Всевышньому за великое щастя, што дала она хочачи и нехотя.

Її образ був розкритый до маймалых подрўбностей из великим майстерством каскадами самых тонких порунань, Ніагарським водопадом епітетўв и метафор, Гімалайськими горами достоинств была наділена єї личнўсть. Она была прекрасна ги ружа, ласкава ги любляча мати, ніжна ги дыханя дітинкы. Она была його ангелом-хранителем, дпōрōв и берегиньдв, жерелом безконечнуй доброты и терпіня, музōв - вдохновительницōв його творчости. Курто: она - начало и кониць, альфа и омега його бытя, рай, у котрому увўн, удячный поет перебивав, туй уже пятьдесят рокўв у абсолютному щастію...

Я був потрясений. Мимоволі уявив собі, хоть уже і не молоду, айбо ищи дуже чалўну жону из слідами колишньої красы на лицюви, из прекрасными очима, што ся світять рѣзумом и дѣбрѣтѣв, из голосом - тихым и ласкавым ги звуки арфы...

Айно, щастить декому... Такое благоговеніє ид жѣни из кѣтрѣв прожито пѣвстоліття може внушити не хоть яка, а лиш май, май...

Пішто-бачі був доп+вна задоволений справленим на мене ефектом. Увўн ся удвер на фотелі, дѣвольний.

- Так... вам мож лиш позаздрити уповів я щиросердечно.

Недавном ся розийшѣв из свѣйдѣв милѣв. Наша любов пруйшла за пару рокѣв, розтопила ся ги сніг на весні. И я просто не годен був уявити сѣбі пару, котра удержала цілих пѣдесѣт рокѣв сумісного житя. И судячи по поемі прожитого у щастіє і любови!

- Айно, щастить людям! Невольно воскликнув я.

- Мені мнѣгі заздрѣть. Особенно розведени колеги. Бывало, по рѣбѣті они - у кафе, а я - думѣ, до неї, до моюї музи...

Увўн замѣвк из блаженн+в мрїйностѣв на лиці. Потѣму нагле встрепенувся - боржі глипнув на годинку и из ужасом на лиці вскрикнув:

- О, Боже, уже дивѣть! Я ся запоздив на вичирю!

- Та де! Упийме щі по- погарчику. Пак вам лиш на тритый поверх! - замѣтив я оптимистично. Айбо вўн пудскочив ги попареный и вер сѣбѣв ид двирѣм, удкланючися находу и бормочачи перебачиня.

По сѣбѣм, коли сѣме ся стрѣчали на двѣрі, будинку, я из повагѣв кланявем ся му и звѣдаючи як ся має, непримінно звѣдавем и як ся має його дорога сужена. Дивна жона, яка змогла внушити сѣбѣм, далеко не простому чулувікови таку любов и повагу до сѣбе!

У кўнци тыжня выдався теплий сонѣчний динь. Рано, колим удопер вызўр обы рѣвѣтрити комнату и запустити сонце, удчуем свѣжусть и запах весны. На двѣрі, на садовуй полянці увидѣвем Пішто-бачіє у робўтному платю, што нўс на вилах садове смітя ид смітнікови. Видко, схосновався дѣбрѣв пѣгѣдѣв, и тым, што сніг уже зыйшѣв и земля пудсохла, увўн затієв звичне весняне харієня сада.

Пішто-бачі ся перегѣвѣрював из кимись.

- Може зкўнчиме ид обѣдови, дорога имивем обрывок фразы. Я здогнувся. Поникавем у тот бўк, куды ся обращав Пішто-бачіє и увидѣвем межи корчами смоковиці жўнську фігуру, плечима до мене, у спортивному платю невизначної барвы и рыжуй плетенуй шапочці из пуд кѣтрѣі стирчали сіді патлы. Жона орудовала граблями.

- Есе она!

Мене нагле охватило переживаня.

- Яка она?

Жона згрѣбала листя и стѣвля у ракашчики, а Пішто-бачіє вилами изнѣшовав їх ид смітнікови. Коли, на кониць, она ся убернула до ня лицѣм, я ся здрыгнув - изѣвсім не

таков я сѣбі ії уявляв!

Се была розплывшаяся стара жона из одутловатым нефайным лицѣм, тонкими, злыми губами, гачковатым довгым носом и величезными околярами - чиста сова!

Они перемѣтовалися словами. Коли она удыйшла май дале, Пішто-бачіє повѣсив голос, и мож было чути што гѣвѣрѣть:

- Там коло ялинки ищи ся не грабкало..., ану не пропусти, дорогенька.

- Ты ня просто поражаєш, Пішто! - уповіла она нервозно, мерзким скрипучым голосом. Верла граблѣ и уперла руки у боки.

- Так ты лиш перше пунюсись удсі навилек, забывись?

- Айно, дорога, дійсно... Я просто забыв - пробормотав увўн.

- Вічно у тя голова не на місті! - сердито прокричала она, а пак пудняла граблѣ и ожесточено стала грабкати, продовжуючи свої сентенції.

- А торбонцу понести у ремонт ись забыв, ци так? Як бы був у хыжи чулувік, мені не треба было бы ищи и про сесе думати... Та типирь носи смітя вилами по жминьці... Вѣнь мерзко никати!

Она грабкала та бурчала. А Пішто-бачіє виновато мовчав.

- Кульком тя раз просила принять курс лікованя! Тадь ты ми житя губиш своїм склерозом! А запустити - пак ти нич не поможе... И буду я ся з тобов мати! Хыба щі мало ми суєты з тѣбѣв?! - скрипіла она, розпалюючися.

Пішто-бачіє не удповѣдав. Мѣвчки, из виноватым видом робив своѣ рѣбѣту.

- Айно, - догадалася она. Ци позвонивсь Йѣжефу про субѣтню поїздку?

Пішто-бачіє промамляв щось.

- Зналам! - зло блиснула на нього околярами. Тѣбов од нигда- не -мож- послужити! - прокричала она розтягуючи слова.

- Нич страшного, ищи позвонеме, є час до субѣты - несміло удпѣвѣв Пішто-бачіє.

- „Позвонеме?!“ На нашѣмү языкови се значить ож пѣзвѣню я! О, Боже! Она ищи щѣсь бурчала скрипучым голосом безперервно, дѣвго.

Я стояв, ги громом пораженный. Но, есе Муза! И сяке чудовище може вдохновити когѣсь на писаня стихув?! Та щі любовных?!?

Та ци сяку тернину, што застрягла у боці на мнѣгі роки мож терпіти? Та щі и любити?!?

Айно, любов зла. Мені стало просто обѣдно за сѣго благого, інтелігентного чулувіка... Из тяжким сердцем я запер вызўр.

Нагле ми прийшла у гѣлѣву думка: пак и я мўг быти у сякому через пару рокѣв, аж би ня не лишила моя Муза! И стало ми весело.

Александр Хуст

Будапешт, 2002

(Графіка: Адріанна Мальчицька)

* Честовані читателі!

Слушайте передачу Русинського Радіо на габах 873 кГц кождый вторник у 21.30 на габах Кошшут Радіо Будапешт.

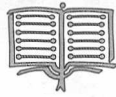
* Kossuth Rádió - Nemzetiségi műsorok

Ruszin nemzetiségi műsor.

A műsor a Budapest 873 kHz-on és a regionális stúdiók hullámhosszán hallható minden kedden 21.30-22.00.

A műsor éjjel-nappal hívható telefonszáma: 06-1-238-7018 (hangposta).

E-mail címe: rena@kossuth.radio.hu

АВГУСТ

- 6.08.1928** - Родився Енді Варгол, король поп-арта, артист. Родичі его емігрували на зачатку століття до Америки. Родина, котра именувалася „Варгол” походить из русинського села Микова, недалеко от Межилаборца у Словаччині. Вшиткі русини тепер познають Енді Варгола, хоть ищи 10 рокув тому про нього не чули. Сесе ся стало позад того, ош брат Енді Джон, котрый пише себе русином, є віце-президентом фонда Е.Варгола у Нью-Йорку и широко пропагує його умелецтво.
- 7.08.1999** - Успішно отбылися Дні Русинської Культуры, врочені 780-рочному Юбілею старинного русинського села Мучонь. Організатор Каулич Иллеш.
- 7.08.1949** - Родилася Елайн Русинко, професор университета у Америці (Балтимор), займаєтся историйов русинської літературы, основні роботи має по творчеству А. Духновича.
- 9.08.1960** - Родилася Олена Дуць-Файфер, поетеса, педагог, преподає у університеті в Кракові. Выдала сборник поезии „В молитовным блюзнизрстві” (1985), редактор двомісячника „Бесіда”.
- 10.08.1888** - Родився Євген Перфецький, знатый изгладователь историй Пудкарпатья.
- 18.08.1991** - Русини и мадяры греко-католики стрітилися у Марія Повчі из Папов Иоанном Павлом II.
- 20.08.1926** - Родився Стефан Попович, дохтор, извісний дітський хірург к. м. наук, председатель общества имени А. Духновича у Мукачові, соавтор граматики „Материнський язык” по-русинськи. Написав книжки: „До 60-літія од дня смерти Євменія Сабова извісного общественног діятеля нашого края та 100- літія его хрестоматії”, „Порунальний русинсько-мадярсько-руско-украинський словарчик” и много-численні статті по русинським проблемам. Умер 04.07.2001.
- 23.08.1919** - Родився Андрій Шепя, педагог, публіцист, общественный діятель русинського движенія. У 1990 р. Оdkривав Учредительну конференцію Общества Карпатських Русинув, автор многих статей о культурной жизни русинув, діяльності А. Добрянського, А. Митрака и др.
- 24.08.1978** - Єпископ Александер Хира тайно высвячує у єпископы о.Ивана Семеди.
- 28.08.1949** - Ликвідація Греко-католической церкви на Подкарпатю. На Чернечной Горі у Мукачові устами греко-католического священника Иренея Кондратовича був проглашений акт про ликвидацию Унії.
- 29.08.1830** - Родився Андрій Репай, редактор и удаватель педагогической газеты „Учитель” первого печатного учительского органа на Подкарпатской Руси.

Церковный календарь

1. Неділя	9 неділя по сош. Св. Духа. 7	17. Второк	Мирона муч.
Маковейських мучениць		18. Середа	Флоры и Лавра муч.
2. Понеділок	Перенесеніє мощей св. Стефана	19. Четвер	Андрея
3. Второк	Ісаакія, Далмата	20. Пятниця	Св. Стефана короля. Держ.
4. Середа	7 отроков из Ефеса	Свято	
5. Четвер	Евстигнія муч.	21. Субота	Тадея ап.
6. Пятниця	Преображеніє Господне	22. Неділя	12 неділя по сош. Св. Духа.
7. Субота	Дометія муч.	Агатоніка муч.	
8. Неділя	10 неділя по сош. Св. Духа.	23. Понеділок	Іриня
Еміліяна св.		24. Второк	Евтиха св. муч.
9. Понеділок	Матея св.	25. Середа	Варфоломея и Тита
10. Второк	Лаврентія муч.	26. Четвер	Андріяна, Наталіи
11. Середа	Евпла	27. Пятниця	Пимена
12. Четвер	Фотія, Аникиты муч.	28. Субота	Августина, Моисея
13. Пятниця	Максима	29. Неділя	13 нед. по сош. Св. Духа.
14. Субота	Михея преп.	Ускіновеніє гл. І. Крестителя	
15. Неділя	11 неділя по сош. Св. Духа. Успеніє	30. Понеділок	Александра, Иоанна, Павла
Преч. Богородицы		31. Второк	Положеніє чесного пояса
16. Понеділок	Перенесеніє нерук. Образа Госп.	Богородиці	

Катехизація по матеріалам

„Малого греко-католического Катехизма про русинськы діти”

Составив: о. Франтішик Крайняк, гр. кат. душпастырь в Межилаборцах.

Моисей - начальник израильского народа

Коли Моисей вырос, видів, як много израильтяне терплять. Вун за них заставав. Дознався про того фараон и хотів Моисея убити. Моисей утік до мадианської землі. Раз прийшов до горы, котра называлася Гореб. Там йому появився Господь Бог из єдного пня. Пень горів, айбо не згорав. Тогда Моисей зачув голос: „Моисею! Моисею!” Не иди ближе. Роззуйся, бо місто на котрому стоиш, є сята земля. Я твій Бог, Бог твоих отців: Авраама, Исаака и Якова. Я видів терпіня мого народа у Египті. Хочу його высвободити из єгипетського рабства. Вернися до фараона и повіш йому про того. Твій брат Арон пуйде из тобов. Я буду из вами. Ти выведеш єгипетський народ из рабства и заведеш до Канаанської землі, у котруй тече мед и молоко”. Моисей послушав Господа Бога и уєдно из своим братом Ароном вернувся до Египетської землі.

Десять кар на Египет

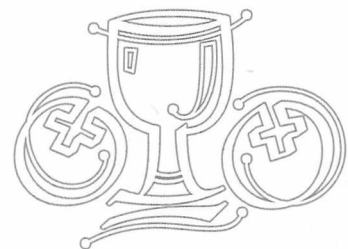
Господь Бог дав Моисею мощ робити чудесні діла. Арон и Моисей пушли за фараоном и повіли йому: „Господь Бог израильський наказує так: Пусти муй народ, обы принєс мені жертву у пустыні”.

Айбо фараон не хотів народ пустити. Од того часа иши булше ненавидів и мучив израильтян.

Бог напустив на Египет десять кар:

1. Вода Нила перемінилася на кров
2. Дуже розмножилися жабы
3. Дуже розмножилися комары
4. Ядовиті мухы мучили людей и звірят
5. Звірята зачали издыхати
6. Тіла людей и звірят поккрылися болячками
7. Град знищив зерно
8. Польові коники знищили вшытко, што не знищив град
9. За три дні была велика тьма

Вшытко, што народилося, як первое, згинуло.

Діточкы-русинятка

Вам, діточкы - русинятка, треба ся учити,
Чесно жити, любити край и Бога молити.
Будьте чисті, як поточкы, милинькі діточкы,
Вдівайтеся в постолятка, у предків сорочкы.
И співайте коломийкы, школу нащевляйте,
А бисіду своїх дідів вы не забувайте.
Материнську зимлю любіт, свои милі горы,
Лісы, поля и горобочкы, ярочки и зворы.
Подкарпатську Русь любіте, зиліні
Карпаты,
Бо туй ваша отцизнина, братик, нянько й
мати.

Ой водо-водограю

Течи, водо, з гор високих, буйный водограю,
Ты, водичка-зілїчка, в Карпатському краю.

Непокорная моя річко, чистинька водичко,
Туй горянка умыває свое біле личко.

Ріка-Ріка, бистра річка, обняла Боржаву,
Біжи-течи студенинька, водо-водограю.

А ты, Тисо, ріка горна, обнимай Мокрянку,
Як Василько гуцул файный обыме горянку.
Плотогоны верховинці, блискавки бокоры,
Трумбеты усюди чути, де високі горы.
Течи, водо-водограю, и не зазнавайся,
Ты, сонічко теплинькое, в ньому умывайся.
Шепчи, Шипоте, все горам, ніжно тихо-
тихо.
Нашепчи родному краю добра, а не лиха.
Вічно шепчіт сестры-рікы, Свалявко й
Мокрянко,
А в Тересві умывайся, русначко-горяно,
Течут рікы и потоки, біжат з мого краю,
Через хащі и дубравы, за Русь до Дунаю.
Сохрани нам, Святий Боже, кырниці и рікы,
В горах жили все русины от ныні й довіку.

2000 г.

Анастасія Даліда

Дзвони Карпатського краю
Мукачево 2001, видавництво „Карпатська вежа”

Рыба по-верховинськи

Продукты (4 пор.):

рыба свіжа або св. морожена - 1 кг
олай - 100 гр
цибуля - 2 шт
паприга зелена - 6 шт
парадички - 0,5 кг
мука - 1-2 ст. л
суль, попирь по вкусу

Рыбу почистити, порізати, посолити, обкачати у муці и посмажити на олайови. Цибулю порізати кружочками, мало посмажити, додати порізану солодку папригу, посолити и тушити под феделков. Коли паприга помнякне, додати порізані парадички, приправити попрём и тушити до готовности, затим рыбу выкласти у тепшу из огнестойкого скла, залляти потушеными овощами и дати раз прокипіти (5 мин.). Мож употребляти и у студеному виді.

Поливка грибова по-ужгородськи

Продукты (4 пор.):

грибы свіжі - 120 г
крумплі - 250 г
морков - 80 г
петрушка (коріні) - 30 г
каралаб - 0,5 шт
цибуля - 1 шт.
масть - 40 г
томатна паста - 15 г (1 ст. ложка)
бульон - 1,5 л
зелена петрушка
попирь по вкусу
суль

У киплячий бульон кладуть добре промыті и нарізані дарабчиками свіжі грибы и варять 35-40 мин. Затим добавляють крумплі, нарізані дарабчиками. Окреме пасирують цибулю, моркву, петрушку, каралаб из томатнов пастов. Коли крумплі наполовину готові, пасировку заливають у готовий бульон и доводять до готовности. Додають суль, попирь и напослед зелену петрушку.

Яблока, выпечені у тісті

Продукты:

яблока свіжі - 6-10 шт
цукор - 3-4 ст.л.
мука - 300 г
чйця - 2-3 шт
молоко - 2 погары
сметана - 100 г
олай - 50 г
суль по вкусу
цукровый пудер - 1 ст.л.

Свіжі промыті яблока чистять, середину вирізають и ріжуть на кружочки товщинов 5 мм и посыпають цукром. Жовтки, цукор, суль, сметану и муку добре перемішують и розводять молоком. Білки збивають и помали перемішувачи, додають до тіста, затим добре вымішують масу. Подготовлені яблочні кружочки замочують у тісто, затим выпікають у горячому олайови до ружового цвіта. Подавучи на стул, посыпають цукровим пудером.

Hal verhovinai módra

Hozzávalók:

hal (friss vagy fagyasztott) - 1 kg
olaj - 1 dl
hagyma - 2db
zöldpaprika - 6 darab
paradicsom - 0,5 kg
liszt - 1-2 ev. kan.
só, bors, ízlés szerint

A halat megtisztítjuk, feldaraboljuk, besózzuk, és lisztbe meghempergetjük, olajban kisütjük. A hagymát felvágjuk karikákra, kissé megdinszteljük, hozzáadjuk a felvágott paprikát, és fedő alatt pároljuk. Amikor a paprika megpuhul, hozzáadjuk a felvágott paradicsomot, sózzuk, borsozzuk, és tovább pároljuk. A halat egy jénai tálba rakjuk, ráöntjük a párolt zöldséget és együtt 5 percig főzzük. Hidegen és melegen is lehet fogyasztatni.

Tésztában kisütött alma

Hozzávalók:

Alma - 6-10 db
cukor - 3-4 ev. kan.
liszt - 30 dkg
tojás - 2-3 db
tej - 0,5 l
tejföl - 10 dkg
olaj - 5 dkg
só, porcukor

Az almát meghámozzuk, karikákra vágjuk (5 mm vas.), kissé megcukrozzuk. A tojássárgáját, cukorral, tejjel, liszttel elkeverjük, felengedjük tejjel, megsózzuk. A tojásfehérjét felverjük és hozzáadjuk a masszához. Jól kikeverjük. A felvágott almákat belemártjuk a keverékbe és forró olajban kisütjük. Porcukorral meghintjük.

Ungvári gombaleves

Hozzávalók:

gomba (friss) - 120gr
krumpli - 250 gr
sárgarépa - 80 gr
petrezselyem (gyökér) - 30 gr
karalábé - ~
hagyma - 1 db
sertészsír - 40 gr
paradicsompüré - 1 ev. kan.
húslé - 1,5 dl
petrezselyem zöld, bors, só - ízlés szerint

A forró húslébe tesszük az előbb jól megmosott és felaprított gombát. Együtt főzzük 35-40 percig. Utána hozzáadjuk a kockákra felvágott krumplit, külön zsíron dinszteljük a hagymát, karalábét, hozzáadjuk a paradicsompürét. Amikor a krumpli félig megfőtt, a leveshez adjuk a dinszelt zöldséget és főzzük, ameddig a zöldségek megpuhulnak. Ízesítjük sóval, borssal, amikor a leves készen van, hozzáadjuk a felaprított zöld petrezselymet.

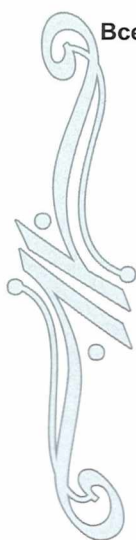
Др. Проф. Иштван Удворі Антоній Годинка (1864-1946) велика постава русинської історіографії	стр. 2-3-4-5
С. Федака Василій Гаджега. 140 років из дня рожденія ученого и общественного діятеля	стр. 6
Михаил Алмашій Куди ділися русини Подкарпатя послі 22 януара 1946 року и што то за теорія-схема „бойкы-лемкы-гуцулы”?	стр. 7-8-9
Золтан Андраш Сборник текстув до изучения русинської письменности	стр. 10
Подвижническое житя епископа Ю. Фірцака	стр. 11
Др. Марианна Лявинец Засіданіє кураторіума Межинародного Фонда „За спасеніє деревляных шедеврув Пудкарпатя”	стр. 12
Шандор Петкі	стр. 13
Валерія Мориляк Русини в Європі.....	стр. 13
Александр Хуст Муза	стр. 14-15
Памнятні дати / Церковный календарь	стр. 16
Для діточок	стр. 17
Русинська кухня	стр. 18

Kiadja
az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Ljavinyec Sztyepán
felelős szerkesztő
Dr. Lyavinecz Mariann
főszerkesztő;
Manajló András
művészeti szerkesztő;
Szkiba Irén szerkesztőségi titkár;

A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel./Fax: (06-1) 468-2636
E-mail: rusynskijsvit@orko.hu
lavinec@freemail.hu
http:// www.ruszinok.hu
Nyomdai munkálatok: **AMG experts Bt.**

Выдає:
Вседержавное Русинське Меншинове Самоуправление

Члены редакции:

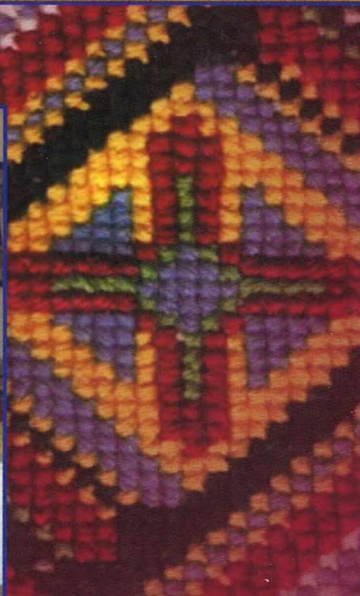
Др. Степан Лявинец
ответственный редактор;
Др. Марианна Лявинец
главный редактор;
Андрій Манайло
художественный редактор;
Ірина Скиба секретарка;

Адрес редакции:
1147 Будапешт, улица Дярмат 85/б.
Тел./Факс: (06-1) 468-2636
E-mail: rusynskijsvit@orko.hu
lavinec@freemail.hu
http:// www.ruszinok.hu
При передрукови посилатися на “Русинський Світ”

ISSN: 1785-1149

Появлення новинки пудпоровали: **Фондація Национальных та Етнічных Меншин Мадярщины,**
Вседержавное Общество Русинської Интелігенції имени Антонія Годинки,
Русинське Меншинове Самоуправленіє VII- го р. Будапешта.
A lap a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány
és a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Közhasznú Egyesület,
Budapest VII. ker. Ruszin Kisebbségi Önkormányzat támogatásával jelenik meg
1000 példányban.

Виставка русинського народного і витварного искусства у Асовді

На убкладці:
робота Шандора Петкі "Церков на Межгірі", котрому 12-го августу виповнилося 87 років.

RUSZIN VILÁG

РУСИНСЬКИЙ СВІТ

II. évfolyam 11. szám, augusztus 2004 рікник II. число 11., август

HOVÁ LETTEK A RUSZINOK 1946 január 22 UTÁN ÉS MI IS A „BOJKOK-LEMKEK-HUCULOK” SÉMA- ELMÉLET ?

Nézzük meg a ruszinok népszámlálási adatait fennállásuk óta, különböző állami- politikai rendszerek alatt a mai napig.

Az Osztrák Monarchiában :

1500. év	- 100,1 ezer ruszin
1550	- 116,6
1600	- 130,2
1700	- 186,0
1800	- 280,0
1900	- 311,163
1910	- 336,286

Csehszlovákiában:

1921	- 327,500
1930	- 447,916

Az új Magyarország alatt:

1941	- 502,329
------	-----------

A Szovjetunióban:

1959	-----
------	-------

A független Ukrajnában:

1991-2000	-----
2001	10,100 fő (mint ukrán szubetnosz)

Hová lettek a ruszinok 1946 január 22 után és hogyan jelentek meg 2001-ben?

A hivatalos Kijevi adminisztráció a Kárpátaljai ruszinság problémájának megoldását követelő számtalan levelünkre azt válaszolta, hogy ruszinok nincsenek a világon. Amikor közeledett a 2001. évi népszámlálás ideje, mi újabb levéllel fordultunk a hatóságokhoz, melyben kérdeztük, hogyan írják be a ruszinok hovatartozásukat, azt a választ kaptuk, hogy a ruszinok „az ukránok területi csoportja”. És megnyugtatóan hozzátették: az összeírásoknál a bojkok, lemkek, huculok és egyéb mikroetnonimok mellett a ruszin önmeghatározás is helyénvaló. Ebből adódik, hogy az „idegen” hatalmak által elismert ruszin nemzetiség most egy mikroetnonimná degradálódott.

Próbáljunk eligazodni először is a terminológia zagyaságában. Először, a világirodalomban sohasem azt írták, hogy a lemkek, bojkok, huculok nép, hanem azt, hogy ők valamelyik nép etnikai csoportja. A ruszinok (nép) valamilyen mikroetnonimná vált, mintegy farkincájává a lemkek-, bojkok-, huculoknak.

Az történt, hogy a XIX század végén a galíciai ukrán népi mozgalmisták kidolgoztak egy vázlatot (sémát) a kárpátmelléki (Galícia, Bukovina) ruszinok felosztására lemkek, bojkok és huculokra. Mint látjuk, a Kárpátaljai

ruszinok ide nem lettek besorolva. Ezt a felosztást automatikusan átvették a szovjet-ukrán néprajzkutatók, de 1945 után, miután Kárpátalja Kárpáton túli terület néven Ukrajnához lett csatolva, ide csatolták a Kárpátaljai ruszinokat is. Ezt az „elméletet” minden kritikai értékelés nélkül vették át a szomszédos szocialista országok néprajzkutatói. Lehet-e másképp? Így „törvényesítette” a kommunista diktátum a kárpátaljai lemkek, bojkok és huculokról szóló álelméletét. A XX század 20-a éveiben a bolsevik vezetőség támogatta ezen „elméletet”, hogy elősegítse a Galíciai, Lengyelországi, Bukovinai és Kárpátaljai lakosság ukrajinalizálását. Erről egyértelműen nyilatkozott az Ukrán KP(b) KB főtitkára Kaganovics Lázár még 1927-ben: „Nekünk el kell nyernünk az ukrán lakosság többségének szimpátiáját a nemzetiségi mozgalom csendes támogatásával az USZSZK részéről. Ezt biztosítani kell a velünk szimpatizáló Lengyelországi oktatási- kulturális és gazdasági szervezeteken keresztül (1). Erre különböző módszereket alkalmaztak, közülük nacionalista szervezetek pénzelését, kiadványok támogatását („Proszvita”, NTS). A Szovjetunió kommunista ideológusai az ukrán nacionalistákkal szövetségben „találtak” Kárpátalján is lemkeket, bojkokat, huculokat (Rahói, Volóci, Nagybereznai járások). Mint látjuk, ide sorolták a mi verhovinai ruszinjainkat. De hová lettek e téréség többi ruszinjai? Ezek a tudósok elfelejtették, hogy Kárpátalján a folyók völgyében élnek a „dolinyan” ruszinok a Tisza, Latorca, Borzsa és Ung mentén. Most gondoljuk végig, hogy történhetett meg, hogy a galíciai séma szerint kimaradt a felosztásból egy jelentős ruszinok lakta terület nagy lélekszámú lakossággal, de a kisebbik (verhovinai) részét már **3 etnikai csoportra osztották** (lemkek, bojkok, huculok)? A galíciai ukránok által kreált elméletből kitűnik, hogy őket csak azok a népcsoportok érdekelték, amelyek az ő véleményük szerint nagymértékben megőrizték a hegyi - erdei zóna patriarchalis népi kultúráját.

A „dolinyanok” folyóvölgyekben letelepedett ruszinok a XIX. század végére (a galíciai elmélet megjelenésének ideje) már jelentős nyugati hatás alatt voltak és életvitelük, gondolkodásmódjuk megközelítette a nyugati kultúrát. Egyetlen dolog, ami megkülönböztette őket a csehektől, magyaroktól, szlovákoktól stb. az a ruszin nyelvük és megőrzött népszokásaik, hagyományos öltözetük, étkezésük, folklorjuk stb.

A ruszin értelmiség kiemelkedő képviselői, történelemtudósok, írók (**M. Lucskaj, A. Duchnovics, A. Kralickij** és mások), valamint maguk a „dolinyanok” is

egészen más véleményen voltak a ruszinok etnografiai csoportok szerinti megoszlásáról. Számukra a hegyekben élő emberek a „verhovinaiak”, a verhovinaiak számára a völgyekben, dolinákban élők „dolinne, dolisnyakö”. Utóbbiak vannak többségben és ők a ruszin nemzeti eredetiség hordozói. Ők egynemű, homogén tömeget képeznek, melynek különlegességei azonosak, mindennemű heterogén keveredés nélkül. A ruszin „dolinnyanok” már a VII-VIII században itt éltek (akkor még a hegyek lakatlanok voltak) és úgy a keleti, mint a nyugati és déli szlávoktól könnyen megkülönböztethetőek voltak jellemzőik által: békeszeretet, toleráns életvitel, föld feletti építményekben laktak, tisztálkodtak, monogám családi szervezetben éltek. (2)

A IX-X századokban a jó éghajlati viszonyok és Nyugat közelsége következtében még jobban elszakadnak a keleti szláv kulturális-politikai tömbtől és belekerülnek a Közép Európai népek kulturális folyamatainak nemzetközi rendszerébe, pontosabban a Duna medence kultúrkörébe. Attól kezdve, hogy **Kárpátalja Magyarország része lett**, a Magyar királyságé, még láthatóbbá vált a ruszinok elszakadása a keleti szlávoktól, bár nekik már volt saját államiságuk a Kijevi Ruszj. E két állam politikai felépítése, kulturális folyamatai jelentősen különböztek egymástól, és meghatározták a ruszinok etno-kulturális fejlődése irányának önállóságát. Megőrizve homogén jelegzetességüket, a ruszinok egyben új kulturális elemekkel, tapasztalatokkal, a gazdaság vezetésének fortélyaisval gazdagodtak, megtanulták az erkölcsi normák alkalmazását először a **Magyar Királyságban**, majd az osztrákok alatt, az Osztrák-Magyar monarchia alatt, a cseh uralom, végül a magyarok alatt... Így nézett ez ki egészében. Ha pedig egyes régiókról beszélünk, könnyen vesszük észre a helyi különlegességeket. Például, a Máramarosi „dolinnyan” ruszinok (a Huszti medencében a Tereblya, Tereszva, Rika és Tisza folyók mentén) jelentős Erdélyi és rajta keresztül balkáni hatásnak lettek kitéve. Az Erdélyi-Balkáni kultúra hordozói oláh telepések voltak, akik ide a XIV-XV századokban jöttek. Ezek a telepések, nagyon jól értettek a fához, templomokat, házakat építettek, jó állattenyésztők voltak, asszonyaik szépen varrtak, díszítették ruháikat. A ruszin „dolinnyanok” másik része (a Borzsa és Latorca folyók között) földműveléssel foglalkozott. A Meleg klímának köszönhetően gyümölcsösöket, szőlőket telepítettek. Hasonlóan éltek a Latorca és Ung közötti térség (Munkács és Ungvár környéke) ruszinjai is. A szlovák és lengyel határok mentén jól fejlődött az állattenyésztés.

De kik is a „bojkok”? Ők egy ukrán etnocsoporthoz képeznek Lengyelországban, de Kárpátalján. A Kárpátaljai Ruszj Leszikonában olvashatjuk: „A bojkok kárpáti hegyi lakosok népcsoportja (Ukrajna, Lengyelország). Megtalálhatók az Ivano-Frankovszki terület Dolina kerületben, a Rozsnyatini kerület délnyugati részén, a Lvovi terület Szkole-i, Turki-i kerületeiben valamint a Sztroj-i, Szambori és Sztaroszambori kerületek északi részén. Hozzájuk sorolják még a hegylakókat (verhovincö) a Mizshirjai, Velikobereznianszki kerületek északi részén és a teljes Volóci kerületben Ukrajna Kárpát-on túli területén, valamint Lengyelország délkeleti részén a Szan folyó völgyében, Leszka várostól keletre. A „bojkok”, „Bojkovcsina” (Bojkok földje) elnevezés csak a XIX. század végén jelent meg, e nevet szomszédaiktól, az ukránok-, lengyelek-, magyaroktól kapták, a szó eredete ismeretlen...” (3).

Mint V. Bahrinec írja, „a bojkok problémája mindmáig

nem kutatott terület” (4). Azok a kutatók, akik a bojkok problémájával foglalkoztak, „egyáltalán nem jutottak következtetésekre, mi több, a bojkok nyoma semmiképpen nem vezet a Kárpát-on túli területre” (5).

Egyszóval, a bojki elmélet Kárpátalját (a Kárpát-on túli területet) illetően kitaláció.

De mi lett a Kárpátok túloldalán élő bojkok sorsa Galíciában? Őket a XX. Század közepén ukránokká azonosították, a kolhozok bevezetése idején teljesen szétszóródtak. A lengyelországi bojkok a háború utáni években áttelepültek Ukrajnába, szétszóródtak a városokban, etnikailag és területileg szétszakadtak. Csak a régi „bojki” név és az ősi terület maradt meg, bojkok nélkül.

A „bojkok lemkek huculok” rendszer második etnikai csoportja a lemkek. Ez egy ukrán lengyel eredetű etnikai csoport és semmi köze nincs a Kárpát-on túli területhez. Ugyan az a V. Bahrinec kénytelen visszafogni magát a lemkek javára történő okfejtésében, mert „a régi történészek nem tesznek említést a lemkek etnonimáról. Ő prof. Dzendzelivszkij-re hivatkozik, aki azt jelenti ki, hogy a „lemkek” szó a lengyel szlovák „lem” szóból ered, jelentősége csak, mindössze. De Dzendzelivszkij prof. Egyáltalán nem említi a Kárpátaljai „lemkokat”, akiknek

semmi köze nincs a lengyel ukrán lemkekhez. E kérdésre helyesen válaszol A. Duchnovics, aki azt mondja, hogy Kárpátalján két nyelvjárási csoport van a lemákok és lésákok mert az elsők azt mondják „lem” (csak) míg utóbbiak a „lés” (csak) szót használják. A lemkek mint etnikai csoport olyan erős lengyel szlovák befolyás alatt álltak, hogy külön etnikai csoportba sorolhatók.

Mikola Darcsuk „Az Ukrán tudomány Lexikona”-ra hivatkozva, a lemkeket az ukránok etnográfiai csoportjának nevezi, akik ősidők óta éltek a Keleti Beszkidék és Kárpátok mindkét oldalán a Szán (Lengyelország) és a Poprád (Szlovákia) folyók között.

C. Pancjo „Mítől nem ukrán a galíciai lemkek antropológiája” című tanulmányában mondja: „a lemkek az ukrán nép földrajzilag legtávolabbi ága, akik a Keleti Beszkidéket lakták” (azaz nem ukrán területet M.A.) Majd tovább írja: „... a lemkek ukrán eredetűt egyes tudósok kétségbe

vonják” (8). Ennek alapján bátran következtethetjük, hogy a lemkek és lemákok különböző etnikai csoportokba sorolandók.

I. Kraszovickij a lemkeket legkategorikusabban fajtiszta ukránoknak tartja. A lemkek, írja a tudós, „az ukrán lakosság része, akik ősidők óta a távoli nyugaton laknak a Szán és Poprád folyók között, valamint az Uzstól nyugatra” (9). De ez a terület soha sem volt ukrán.

Hogy tisztán lássuk Kárpátalja etnikai strukturáját, lapozzuk fel Duchnovics történelmi munkáját „A Kárpát-oroszok vagy magyar oroszok valódi történelme” (1853). A szerző írja: „A Magyar- vagy Kárpát-oroszok saját magukat nevezik ruszinoknak, ruszácoknak vagy rusznácoknak, e miatt némely más nemzetbéliek előszeretettel és megvetően gúnyolják őket rusznácoknak” (10).

A ruszinok között helyi etnonimokat emel ki, melyek különböző etnográfiai jellemzőkből alakultak ki:

A) Lemákok és lésákok a nyelvi jellemzők alapján

B) verhovinaiak (felvidékiek) és dolinnyanok (hegylajaiak) a lakhelyük szerint

C) blyasani (bádgosok) szokásuk szerint, mert a zsákjaik, tarisznyáik, zsebeik, sapkáik díszítésére bádgos díszeket varrtak

D) szmolyaniki (kátrányosok) a foglalkozásuk szerint (akik készítették és árulták a kátrányt)

E) Lyopakő - járásuk miatt (csendes, nehéz járás)

Végül a „bojkok”-lemkek huculok” galíciai háromszög harmadik csoportjáról, a huculokról. **O. Micjuk** szerint, a huculok Kárpátaljára a XV-XVII században érkeztek, Romániából, Moldvából, Bukovinából és letelepedtek a Fekete és Fehér Tisza felső folyásánál. (11).

V. Hnatyuk, idézve **Ja. Holovacikij-t** és **Suchevicset**, Máramarosban 31 hucul települést nevez meg 15 384 lakossal (a 700 településből, a terület összlakosságának kb 2 %-át). Galíciában az időben volt 68 hucul település 79 034 lakossal, Bukovinában 20 település 13 205 lakossal. Kárpátalján V. Hnatyuk élete alatt (1871- 1926) hucul központok voltak Rahó és Jaszenya (Körösmező) (12).

A Kárpátaljai települt huculok, bár némileg asszimilálódtak a helyi lakossággal, de nem szakították meg őshazájukkal (Ivano-Frankovszki terület, Csernovci terület) a rokoni kapcsolatokat, sőt gondosan ápolták azokat. Amikor kezdett terjedni az ukrán mozgalom Galíciában és Bukovinában a XIX. század végén, az visszhangra talált a Kárpátaljai huculoknál is. Ez határozta meg a Kárpátaljai huculok ukrán orientációját. Az ukrán eszme még mélyebben ivódott a huculokba az 1918-1919 és az 1938-1939-es években. Amikor a galíciái szicsovíkok hatására az ukrán eszme megerősödött, a nagy lekesedésben és a hucul területek kiterjesztésének reményében a huculok leersztek Husztra és itt kialakították az Egységes Ukrajina fővárosát.

E kis lélekszámú etnikai csoport identitása lényegesen eltér az alföldi ruszinokétól (dolinyani). Ennek kapcsán **V. Hnatyuk** írja: „A huculok különböznek egyéb törzsektől nyelvükben, viseletükben, életvitelükben, világnézetükben, szokásaikban. A hucul tájszólásnak sok sajátos különbsége van úgy a fonetikában, mint morfológiában, a lexikában, a szintaxisban. A huculok, de különösen a nők lassan elnyújtva beszélnek, egyes hangokat hosszan ejtenek ki, ez a beszédnek éneklő jellegét ad. (13) A „hucul” „(gucul)” román és moldáv nyelven (amire Duchnovics is rámutatott) „rablót” jelent. A huculok jó jellemvonásai mellett (jólélkűség, nyíltság, érzelmi őszinteség) Volodimir Hnatyuk említi negatív vonásaikat is : „

...becsvágyóak”...”...rendkívül sértődékenyek”... „...soha sem felejtik el, ha lebecsülik vagy megsértik őket”... (14). Nem egy ilyen jellem szülte az opriskok (hegyi betyárok) megjelenését (ez nem volt Ukrajina más területein és Kárpátalján). Ez olyan életerős volt, hogy , mint azt V. Hnatyuk írja, „egyebek mellett még a családok közötti küzdelemben is jelentkezett... Opriskivszto (betyárkodás) hosszú időn át folyt a Huculságon, gyakran gyökerezett lenézésen, sértésben és mindmáig gazdag nyomokat hagyott a hucul elbeszélésekben és énekekben. Mi több a közelmúltban még meg lehetett találni a huculok között a korszikai vérbosszúra hasonlító bizonyos nyomokat, azaz haragos családok közötti küzdelmet, mely az ellenség teljes megsemmisítését tűzi ki célul.” (15)

V. Hnatyuk folytatja: „A hucul bátor a vakmerőségig, senkitől sem fél és nem félti életét, azt mondja: ha egyszer anyánk megszült, egyszer meg is kell halni” (16).

Tán nem éppen ezért találkoztak az „opriskok” a nagy „népbarátok” leggyakrabban azokon a helyeken, ahol a Kárpátok mindkét oldalán huculok éltek. Az „opriskok” mint jelenség ismeretlen volt Beregszász, Szolyva, Munkács, Nagyszőlős, Ilosva, Ungvár környékén. A dolgozó népről leszakadt egyének, akik nem akartak dolgozni, elmentek

rabolni. Ezt bevallotta a legnagyobb rabló opriska Oleksza Dovbus : halálos sérülésében megnyílnak szemei, megbánja tetteit és rablótársainak megparancsolja, hogy hagyják abba a rablásokat, széledjenek szét , gazdálkodjanak, segítsék a szegényeket, de ne öljenek, mert

**Nem víz az emberi vér
Kiontani nem való.**

A szabdság szelleme eluralkodott Közép-Európában (1848-49) és felébresztette az Osztrák Monarchia valamennyi szláv nemzeti kisebbsége öntudatát. A szerbek, horvátok, csehek, szlovákok, ruszinok kezdték előadni követeléseiket. A Kárpátaljai ruszinok most jobban megértették helyzetüket, jól tudatosult bennük identitásuk, egyediségük, felismerték különbözőségüket a galíciai ruszinoktól. (17) Etnográfiai különlegességeik, életviteli gyakorlatuk, gondolkodásmódjuk, az osztrák és magyar politika és kultúra idegenségének felismerése a kárpátaljai ruszinoknál lassan elvezettek a nemzeti érzelmek átalakulásához, nemzeti program kialakításához autonómia formájában.

A ruszin gyökerű újkutánok szolgálatként egy új nagyon érdekes tudományt találtak ki, mely szerint a Kárpátaljai ruszin egyben két etnonim hordozója „ruszin” és „ukrán” egyben. Valószínű, hogy hasonló nincs a világon. A ruszin, mint látjuk, két etnikus fenomen is lehet.

Összegezve: a „lemkek”, „bojkok”, „huculok”, „ruszinok ukránok” mikroetnonim keverése nem más, mint egy szándékos, tudatlan kísérlet az emberek agyának megzavarására, elbizonytalanítására életük azon pillanataiban, amikor meg kell határozni nemzetiségi hovatartozásukat (népszámlálás, személyes okiratok elkészítése, a generációk történelmi emlékének megújítása stb).

Almási Mihály
Fordította Dr. Szabó János

IRODALOM:

3. Захожай. Західноукраїнська інтелігенція в ході українізації 20-30 роки. Історія України. 17, травень 2004, с. 1-2
- Л. Нидерле. Славянские древности. Прага, 1902. Балагурі Е. Заселення та етнокультурні процеси в Українських Карпатах. „Українські Карпати”, Ужгород, 1993. с. 31
- И. Поп. Енциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород, 2001, с. 97-98
- В. Багринець. Про землю бойків та їх походження. „Українські Карпати”, Ужгород, 1993, с. 20
- В. Багринець. Там же
- В. Багринець. Там же
- М. Дарчук. Специфіка південно-лемківської мікроетнономії на загальноукраїнському фоні. „Українські Карпати”, 1993, с. 198.
- С. Панцьо. Чим не українська антропонімія галицьких лемків. „Українські Карпати”, Ужгород, 1993, с. 391
- І. Красовський. Лемки - етнографічна група українського народу. „Дружно вперед” 10, 1969, с. 24
- А. Духнович. Истинная история карпато-россов или угорских русинов. В кн. Олександр Духнович. Твори. Т. 2, с. 540.
- О. Мицюк. Нариси соціально-господарської історії бувшої Угорської нині Подкарпатської Русі. Ужгород, 1936, 1938.
- В. Гнатюк. Гуцули. Поличка „Карпатського краю”. Ужгород, 1991. с. 5
- В. Гнатюк. Там же
- В. Гнатюк. Там же
- В. Гнатюк. Там же
- В. Гнатюк. Там же
- П. Р. Магочі. Подкарпатська Русь, 1848-1948.

Beszámoló a Ruszin Vasárnapi Iskola tevékenységéről 2003-2004-es tanév

Komlóska az egyetlen olyan falu Magyarországon, ahol a lakosság 90%-a ruszinak tartja magát, az itt élők fele beszéli is a nyelvet.

Sokáig váratott magára a nyelvtanítás rendezése, a településen használatos ruszin nyelv oktatása.

Ennek három évvel ezelőtt az OM pályázata, az akkori és mostani ORKÖ teremtette meg feltételeit.

Elsősorban az iskoláskorú gyerekeket és azok szüleit kellett ügyünkhöz megnyerni, ami nem ment egykönnyen.

Ma persze nem a problémákról, hanem a sikeres évtárról óhajtok valamiféle számadást adni e lapot olvasó ruszin és nem ruszin ajkú embereknek.

A Bukvár tankönyvcsalád két kötete állt rendelkezésemre, de három év alatt megtaláltam a segédanyagok széles táráit, melyek igazán segítettek munkámat.

Feladatlapokat szerkesztettem, füzetvezetést indítottam, de a hagyományos tábla és kréta módszer is nagy segítségnek bizonyult.

„Segíts magadon, az Isten is megsegít” népi okosság nekünk is bevált.

Ma harmadik évét zárja az oktatás e különleges formája, a tanulók szépen olvasnak a kötegbe gyűjtött fénymásolt lapokból, tudják az elolvasott szöveg értelmét, jelentését.

Szívesen vesznek részt szituációs játékokban, melyek szókészlete a hétköznapi nyelv használatára korlátozódik.

Az oktatás folyamán a kommunikáció kapta a főszerepet. Meggyőződésem, hogy minden nyelvben ez a legfontosabb, a nyelvtani szabályokat csak menetközben kell megértetni a tanulókkal, és mondatmodelleken gyakoroltatni a mélyebb lélegzetű ragozási formát.

Sokat segít ebben a népismeret oktatása. Nyelvi szempontból azért, mert a népdalok, mesék, legendák vagy mondókák szövege egyszerű, könnyen tanulható, hamar beépül a már meglévő tudásanyagba. Életkori sajátosságoknak megfelelően kell azokat a gyerekek elé tárni, és választási lehetőséget felkínálni.

A népismeret oktatásának másik értékes jellegzetessége, hogy ruszin gyerekeknek szól, ruszin elődeikről.

Az identitás tudatot ma már az iskolában kell elmélyíteni a gyerekekben, mert nagy részük a bölcső mellett ezt kihagyta. Mindnyájan tudjuk a szomorú okát. Maradt tehát a pedagógus és még esetleg a lelkes nagymama, aki örömkönnnyekkel küzd egy egy új mondat, vagy versike hallatán.

A népismeret nálunk „két lábon járó” tantárggyá nőtte ki magát. Úgy ismertük meg Komlóska jeles napjait, hagyományait, hogy a falu idősebb asszonyaitól gyűjtöttük be közösen az érdekes eseményeket, majd lejegyeztük azokat időrendi sorrendben. Ebben a munkában nagy segítségemre volt a falu vezető óvónője Popovicsné Szemán Edit, aki nagy tudora e gyűjtéseknek, évek óta hagyományközpontú óvodát vezet, már ebben a korban tudatosítja picikkel nemzetiségi hova tartozásukat.

A Ruszin Vasárnapi Iskola az ős folyamán a „fonóba járás” hagyományát dolgozta fel a fent említett hiteles anyag alapján nem kevés sikerrel.

Mivel ez az esemény a faluban az udvarlás a párválasztás egyik színhelye volt a gyerekek is nagyon élvezték az akkori udvarlási szokások előadását, észre sem vették, hogy mindezt ruszin nyelven tanulták meg. Az érdekes az volt, hogy mindenki tudta a másik szerepét is.

A legtöbb segítséget és elismerést az ORKÖ-től kaptuk,

meghívásukra több ízben szerepelhettünk országos ruszin rendezvényeken: Budapesten, Múcsonyban, Aszódon. Ebben a tanévben még hasonló módon dolgoztuk fel a komlóskai lakodalmast, mely részét képezi majd a „falunap” programjának. Aszódon láthatták már a ruszinnap meghívott vendégei.

Az iskola egy összekötő szerepet is betöltött a ruszini önkormányzatok között. A sátoraljaújhelyi önkormányzattal érhető okok miatt jó kapcsolat alakult.

Ebben a városban most alakult első ízben ruszin szervezet (Csicsvári Miklós vezetésével), ezért segítettük munkájukat, rendezvényeiket. A napi kapcsolat egész éven gyümölcsöző volt, főleg a gyerekek számára.

Komlóskán szívesen láttak bennünket. Elfogadták jelenlétünket, sőt a tanulás helyét is megválaszthattuk.

Szeretném ezt megköszönni ezúton is a falu polgármesterének, Kóteles Lászlónak, és az iskola igazgatójának Bódi Gyulánénak.

Köszönet jár minden olyan szülőnek, aki a szombatokénti lustálkodás helyét a ruszin iskolába járásra ösztönözte gyermekét. (A foglalkozások mindig szombat délelőtt voltak megtartva).

Nagy öröm számomra, hogy ebben a tanévben sikerült a legszebb műsorszámainkból ruszin nyelvű CD-t kiadni a Miskolci műszaki egyetem támogatásával. Ez CD az ORKÖ-nél és Vasárnapi Iskola vezetőjénél megtalálható. Hanganyagát több részletben sugározta a magyar rádió a tavaszi hónapokban.

A 2003-2004-es tanévet június közepén egy közös kirándulással zártuk, amelyen mindenki személyre szabott ajándékot kapott a kitaró munkájáért. Ezek a tanulók megérdemlik, hogy név szerint kapjanak ezúton is dicséretet.

Popovics Szilárd, Tóth Bettina, Matisz Tibor, Matisz Andrea, Szemán Vivien, Szemán Richárd, Pásztor Katalin, Haluska Katalin, Kontrás Cintia, Kontrás László, Bodolóczki Eszter, Balogh Alex..

Most a jövő évi feladatokkal kéne folytatnom ezt a beszámolót, de sajnos ez az oktatási forma a következő évtől pénzhiány miatt előreláthatólag megszűnik. Hogyan tovább? Ezt magam sem tudom. Már régen iskolai keretek között kellene oktatni a ruszin nyelvet Komlóskán.

A helyzetet ismervé nincs agilis kezdeményező szervezet vagy vezető egyéniség a településen, de ahogy én látom a tárgyi és személyi feltételek sem biztosítottak. Ez a dolog 600 évet késétt (eddig még nem oktattak ruszin nyelvet az iskolában), talán még ugyan ennyit várhatnak rá utódaink is?

Én azért optimista vagyok. Bízom abban, hogy az ORKÖ és Komlóska vezetői végre egyszer „asztalhoz ülnek” és kompromisszumra jutnak ebben a fontos, halasztást nem tűrő kérdésben.

Addig sem fejezzük be a munkát teljesen. A fent említett tanulókkal ott folytatjuk, ahol abbahagytuk. Ha nem is heti gyakorisággal, de hallatunk magunkról a következő tanévben is.

Barnáné Zajakovszki Mária
a Vasárnapi Isk. vezetője

Komlóska, 2004-06-21

